

SIMONO DAUKANTO REDAGAVIMAS: VĖLESNIEJI ISTORIJOS ŽEMAITIŠKOS (1828–1834) TAISYMAI

GIEDRIUS SUBAČIUS

ISSN 1392-0588 (spausdintas)

Illinojaus universitetas Čikagoje

ISSN 2335-8769 (internetinis)

Lietuvos istorijos institutas, Vilnius

<http://dx.doi.org/10.7220/2335-8769.67.3>

2017. 67

SANTRAUKA. Simono Daukanto *Istorijos žemaitiškos* rankraštis (*Istoryje Zemaytyszka – IZ*, rašytas Rygoje 1828–1834 m., saugomas Lietuvių literatūros ir tautosakos institute, Vilniuje, per 1100 psl. *in folio*) laikomas švarraščiu, tačiau jame esama Daukanto taisymų. Daukanto autografas buvo nurašytas Juozapo Butavičiaus (*Bt*) Kretingos vienuolyne prieš 1835 m. gegužės 17 dieną. Daukanto rankraščiuose esantys taisymai skiriami į dvi grupes: ankstesnieji, perkelti ir į *Bt*, tad Daukanto padaryti prieš rankraščio nurašymą, bei vėlesnieji, daryti po to, kai nurašytas originalas jau buvo grįžęs į Daukanto rankas. Šis straipsnis skirtas vėlesniesiems Daukanto taisymams. Iš modifikuojamų rašybos ypatybių nustatyta, kad vėlesnieji Daukanto *Istorijos žemaitiškos* rankraščio koregavimai susigrupuoja bent į 4 sluoksnius: 1) galbūt 1842–1845 m. (l. 1v–1v) maždaug *Būdo senovės lietuvių kalnėnų ir žemaičių* (1845) rašymo metu; 2) galbūt apie 1846 m. (47v, 49r–53v); 3) apie 1850–1854 m. (l. 56v–110v); 4) taip pat apie 1850–1854 m. (l. 155r–519r; bet vėlesnis už 3-įjį). Pagrindinis pirmojo ir antrojo taisymų sluoksnio tikslas Daukantui buvo pabandyti perdaryti savo ankstesnę *IZ* ortografiją, tie bandymai daryti Sankt Peterburgo laikotarpiu. Trečiąjį ir ketvirtąjį sluoksnį Daukantas darė rašydamas *Pasakojimą apie veikalus lietuvių tautos senovėje* (1850–1854), greičiausia jau sugrįžęs į Lietuvą. Taisymų tikslas čia jau buvo kitas – tikslinti mintį, koreguoti netikslumus ir klaidas.

RAKTAŽODŽIAI: redagavimo istorija, ortografijos istorija, ortografijos variantai, socialinė lietuvių kalbos istorija, Simono Daukanto *Istorijos žemaitiškos* rankraščio istorija.

Apie ankstesnius Simono Daukanto *Istorijos žemaitiškos* rankraščio taisymus (*ISTORYJE ZEMAYTYSZKA*, toliau – *IZ*; apie 1828–1834 m., rašytas Rygoje, autografas, švarraštis, *in folio*; LLTIB: f. 1 – SD 2) rašyta anksčiau, straipsnyje „Ankstesnieji Simono Daukanto *Istorijos žemaitiškos* (1828–1834) rankraščio taisymai pieštuku ir rašalu: prieš Juozapo Butavičiaus nurašymą (*Bt*, 1834–1835)“ (*Archivum Lithuanicum* 19, 2017, spausdinama). Čia analizuojami tie Daukanto taisymai rašalu, kurie nepateko į *Bt*. Jie gerokai vėlesni, rašyti Daukanto gyvenimo Sankt Peterburgo (1835–1850) ir dar vėlesniais etapais. Vėlesniųjų taisymų yra mažiau už ankstesnius, tačiau išsklaidyti jie po didžiąją *IZ* rankraščio teksto.

Daukantas kažkada po Butavičiaus nurašymo iš Žemaitijos vienuolių, kunigų ir bajorų rankų atgautą *IZ* turėjo su savimi, taisinėjo – ir ne vieną kartą. Toliau

1 lentelėje pateikiama taisymo rašalu pavyzdžių, kuriuos Daukantas darė kur kas vėliau, bet kurie nepateko į *Bt* – cituojamos *Bt* teksto formos koreliuoja su Daukanto pirminio teksto (dar nepakoreguotomis) formomis, bet ne su Daukanto pataisytomis (plg. 1 lentelę).

1 lentelė. Neperimtų į *Bt* *IZ* taisymų rašalu pavyzdžiai

<i>IZ</i> l.	<i>IZ</i> pirminis tekstas	<i>IZ</i> įterpta, taisyta ršl	<i>Bt</i> p.	<i>Bt</i> neperimtas ršl taisymas
2r	Raszi [→ <i>ršl rasi</i>] parrasziniedamis senowęs rasztus apkieyte balsę L i G ir tep [→ <i>pšt nu ko</i>] žodis Lete rados Gête	Raszi parrasziniedamis senowęs rasztus apkieyte balsę L i G ir tep žodis Lete rados Gête.	4	Rasi parraszyniedamis senowes rasztus apkieyte balse L i G nu ko žodis Lete rodos Gête
47v	uriedas, o uriedes	→ uriedjas, o uriedijes	91	Uriedas o Uriedes
56v	Tu tarpu turtus laiminga i Kernao parczuizūsis	→ Jr tejp laimingaj parneszusis grobi Kernao	108	Tōutarpu turtus laiminga i Kernawa parczioūzūsis
60r	pradieję	→ jemia	116	pradieje
67r	kuryi pasiterawusis	→ tie tinaj	129	kōryi pasyterawōsis
67v	Turka	→ Saracenaj	130	Turka
67v	kuryi	→ kurius	130	kōryi
67v	pasalū	→ krikscionū	130	pasalū
67v	ont	→ diel	130	ont
68v	wienog	→ Jlgajniuj	132	Wienok
68v	wiskupene	→ wiskupiję	132	Wiskupeny
87r	o	→ Wokitej	168	o
97r	ta lūbsina	→ rupinimos	185	Ta lōubsyna
97r	io	→ parkriksztū	185	jo
97r	on gāla	→ ont gālo	186	ongāla
97r		pagonu i	186	–
97r	kaipo	→ kajp	186	kaipo
157r	galieies giwū essus	→ galieies jog giwū yra	308	gailieje giwu essus
158v		abituse krizoku	312	–
173r	rikiū	→ waldimieru	339	rikiu
173r	nubarioję	→ nuzudia	339	nubarioja
183r	kurę	→ ir	257	kórę
183v	butyne nuterioieme	→ teriones	360	butyny nuteriojyma
183v	ir iu	→ kajpo	360	yr iu
184r		diel uzlajkima sawo lūsybes	361	–

1 lentelės tęsinys

252v	murusę	→ sienose	489	murusy
252v	murû	→ sienû pilęs	489	murû
253r	murus	→ sienas	489	murus
253r		ir wenkartu szeszis szimtus degantiu wiliczu imetia i p[...]	489	–
276r	kryta	→ wirta	527	kryta
283v	nepûles srytiu	→ i apigardas	539	nepôules srytiu
284v	pardiejes, prasikrauste su sauo tarnas, kures	→ pardiejis, prasikraustyti su sauo tarnajs, kurejs	540	pardiejes prasykrausty su sawa tarnas, kures
287r	tarpiej	→ tarpininka	545	tarpiej
413r	sutarę	→ sutartinykaj	742	sutarę
413r		Lankaj	742	–
456	buwusis	→ buwa	820	bówusis
456r	idant	→ kad	820	idant
456r	atgôdota	→ atgôdôja Aleksandra	821	atgôdôta
459r	todiel kaszta	→ dziel kasztu	827	to diel kaszta
459r		nes jog	827	–
461v	ginteis	→ wajstieteis	831	gintęis
461v	onto	→ jog	831	on to
461v	nu szioł	→ nu szioł	831	nu szioł

Roma Bončkutė yra kalbėjusi tik apie vieną rašalų darytą *IŽ* taisymų sluoksnį:

Trečias taisymų sluoksnis darytas rusvu ir tamsiu, beveik juodu rašalu. Ypač gausu l. 1–1v, 49–53v. Tada taisyta *bū* į *buwo* (l. 50), *daugesnė* į *daugesnej* (l. l), *Deiwa* į *Diewą* (l. 50), *kariauo* į *kariawo* (l. 52v), *rumė* į *rómej* (l. l), *tykra* į *ńkra* (l. 50). Šie taisymai jau vėlesni. Jų nėra IŽ nuoraše, tad daryti, kai autografas grįžo S. Daukantui. Kadangi remiantis IŽ buvo rašomas „Būdas“, galima spėti, jog kalbamos pataisos atsirado rašant šį veiklą, t. y. apie 1843–1844 m. (Bončkutė 1994: 131).

Kitur kartu su Bončkute šį taisymų sluoksnį irgi buvome pristatę paprastai, kaip gana monolitišką:

Trečiasis, labai menkas, taisymų sluoksnelis yra rašytas tamsėlesniu rašalu. Taisyta *daugesnej* iš *daugesnė* l. 1, *kajp* iš *kaip* 52v, *kariawo* iš *kariao* 52v, *łajka* iš *łaika* 52v, *sawo* iš *sao* 52v, įterpta *uzłajkima sawo* 184. Iš tokių lyčių matyti, kad šie taisymai jau vėlesni, neabejotinai rašyti po 1838, o gal ir po 1842 m., vadinasi, gerokai vėliau, kažkada jau po Rygos periodo. (Bončkutė, Subačius 1995: 453).

Atsiradusius po Butavičiaus Daukanto taisymus rašalų laikėme tik vieno periodo darbu. Tolesnė atrinktų pavyzdžių analizė leis įžvelgti bent keturis tokius skirtingo

laiko taisymo sluoksnius. Jie sąlygiškai suskirstyti į 10 grupių, nors jų ribos nėra tiksliai identifikuojamos.

Visoms grupėms iš esmės būdingi <ł> ir <ą> rašmenys (atitinkamai nuo *IZ* 5 ir 6 ryškiosios atkarpos [toliau – ra] Daukanto susigražinti visam laikui), digrafai su <j> – <aj, ej>, Daukanto imti įsivesti galbūt apie 1838 m. – *Epitomėje* (*Ept*) jau esama keleto pavyzdžių su jais (tvirtai jie vartoti 1842 m. *Abécélėje* [*ABC*] ir *Maldose Katalikų* [*MK*] [Subačius 1991: 58]), taip pat <y> aukštaitiškam ilgajam [iː], o ne žemaitiškam [e] žymėti (pasirodantis jau *Istorijoje Justinaus* [*HJ*]), rengtoje po *IZ* – Bončkutės žodžiais, „Daukantas Justino istoriją vertė po to, kai *Istorija Žemaitiška* buvo užbaigta“ (Bončkutė 2006: 21) [ant 1833 ir 1834 m. gamybos popieriaus] – plg. Daukanto paaiškinimą *HJ* pratarinėje: „y Kaip but dū ij esson-tiū, walgys keleiwyś, sūljgūsýś, pasakiusýś, padirbusýś“ *IJ*2006, 47).

Šios <ł>, <ą>, <aj, ej>, <y> [iː] ypatybės, vienos pasirodžiusios *IZ* pabaigoje, kitos – dar vėliau, Daukanto išlaikytos iki pat rašymo karjeros pabaigos; Daukantas jų nebekeitė, jos būdingos ne tik šiems taisymams, bet ir apskritai visiems maždaug po 1838 m. ar kiek vėliau rengtiems Daukanto tekstams. Todėl dabar, aptariant tolesnius taisymus rašalu po *Bt* perrašymo, jos, kaip būdingos visoms grupėms ir jų nediferencijuojančios, atskirai neanalizuojamos.

1. L. 1r–1v

Pirmoji nepatekusi į *Bt* taisymų grupę žymėta pirmajame lape 1r–1v. Tai vėlyvi taisymai, daryti storesne plunksna už pagrindinį tekstą, jų rašalas dabar rudesnis (šviesesnis) (žr. 2 lentelę ir 1 pav.).

2 lentelė. Neperimtų į *Bt* 1-osios grupės *IZ* taisymų rašalu (1r–1v) pavyzdžiai

<i>IZ</i> l.	<i>IZ</i> pirminis tekstas	<i>IZ</i> įterpta ršl	<i>Bt</i> p.	<i>Bt</i> neperimtas įterpimas ršl
1r	Lėtuwīų bey Zāmaitiū tauta	→ Lėtuwīų bey Zāmaitiū tautą	1	Letuwius yr Zemaytius
1r	Lėtuwe	→ Lėtuwej	1	Lėtuwe
1r	Zāmaite	→ Zāmaitej	1	Zemayte
1r	Prusas	→ Prusajs	1	Prusas
1r	ūmžinų	→ ūmžinó	1	omžynu
1r	naktę	→ naktī	1	nakty
1r	apgābte	→ apgobtī	1	apgobty
1r	Weltui	→ Weltui	1	Weltóu
1r	tėnai	→ tėnaj	1	tėnay

2 lentelės tęsinys

1r	warda	→ wardą	1	warda
1r	rasztu → pšt rasztu	→ rasztū	1	rasztu
1r	toię	→ tosi	1	tose
1r	atklaniese	→ atkľaniese	1	akkloniesy
1r	daugesne	→ daugesnej	1	daugesne
1r	geidąntem	→ gejdąntem	1	geidontem
1r	smęlui ‘smalsuoliui’	→ smylui	1	smęlui
1r		ziñoti	1	–
1r	sekdamos tas pasküies ženklas	→ sekdamos tajs pasküiejs ženklajs	1	sekdamos tus paskóujusios ženklus
1r	Prusas, Letuežas, Zemgales	→ Prusajs, Letuežajs, Zemgalejs	1	Prusas, Letuežas, Zemgales
1r	<u>Hiperborejė</u> ir <u>Hesperejė</u>	→ <u>Hiperborejejs</u> ir <u>Hes-perejejs</u>	1	<u>Hiperborejė</u> , yr <u>Hesperejė</u>
1r	ilga ir laiminga	→ ilga ir ľaimingaj	1	ylga yr ľayminga
1r	númas	→ nûmajs	1	nómās
1r	waise	→ waisej	1	wayse
1r	rumė	→ rómej	1	rumė
1r	pota → pšt pôta	→ pôta	1	pôta
1r	tąnkesne	→ tąnkesnej	1	tonkesne
1r	ukenika	→ ukenikaj	1	ukynika
1r	Skitas	→ Skitajs	1	Skitas
1r	Skita	→ Skitaj	1	Skita
1r	weini	→ weini	1	wyiny
1r	bąnda weina	→ bąnda weina	1	bonda wyina
1v	laukus	→ ľaukus	2	ľaukus
1v	Neres, Budenes ir Gelones	→ Nerejs, Budenejs ir Gelonejs	2	Neres, Budenes yr Gelones
1v	kalbas	→ kalbas	2	kalbas
1v	medies ‘medžiotojas’	→ medys	2	medie
1v	Skita	→ Skitaj	2	Skitta

Iš 2 lentelės galėtų susidaryti įspūdis, kad Butavičius kai kuriuos taisymus galėjo ir perimti, pvz., *apgąbte* → *apgobū* (*apgobty Bt*); *toię* → *tosī* (*tose Bt*); *kalbas* → *kalbas* (*kalbas Bt*). Tačiau žinant, kad Butavičius dažnai taikė savo kitonišką rašybą ir neišlaikė daukantiškosios (pvz., *númas* → *nûmajs* [*nómās Bt*]; *weini* → *weini* [*wyiny Bt*]), net pagedagudavo Daukanto tekstą, galima matyti, kad kai kurie *Bt* sutapimai su vėlesniais Daukanto taisymais yra atsitiktiniai.

§ 1.

Žėnes Grekonų ape dėtuvius bey Lāmaitiū,
tautą.

Įžlo senowie wissi tēi krasxtaj kuriusi. srenden
giwen dētuvų, Lāmaitėj wadinamis Prusų, Lāmgā-
lų, dētucų ira imšinā, naktā neiznios apgābtē.
Wettui spytrinies wissu buklausis dābotō lō aklotom
sibie, geisdamas tēnāj ben warda dētuvū bey Lāmāi-
tū raste.

Hokoint raxtū tošē, māxne sakau atktanise,
kas bēteikt dāngē, nēj gēdāntem omplui senow. ko-
kias tautōs, ^{zirowē} je ne ios katba, apsi ciemaj ir krasxta
waisėj, it wakarū, iwaides klaidiointem kelerui,
kurionis tur nemui, sektzis. Tadiel sekdamos lōp
praskuiš ženkltaj dētuvū tautos parėjisui, pirmu-
sius raxtus senowes ape ie, ir cōs krasxtus prasakoi-
lius.

Tus krasxtus kuriuse, srenden giwen dētuvē Lā-
maite, Prusų, dētucų, Lāmgālų pramanite,
wadino senowie Hiperborejys ir Hesperiejys x auni-
dānis, iog tynai krasxtas esus waisingas, iras
crystas, ir swekas, wissi dide Tga ir Taimingājgi-
wai, neiznus ne legu, ne kariū, ne skaugz, ne ru-
stiles tarp saues, wissi links me turūsinėj taike
wissa saomūxū. Ju nūmaj buwuses xales gir-
nes, penų, waisėj stipusis āba mērusis rāmėj, o
ikirejus begiwōte pakielei pota saom priedelems bey
gentems praskui apsiklistusis wainėkū, ju so skān-
dinantis.

Wienog tārkesnėj las krasxtas senowes rax-
tuse, hū wadinamas skittu krasxtu ir io ukeniskaj
skitai.

Tēi skitaj dwejojz buwusis: weinē neturicūsis
no nūmus, ne prastogis, ir bānda weina, ne isien-
gamosē, girriesē, warznienūsis, weinog dorikz
bey teisibz dide milicūsis ir saugoūsis, kitle jū
i xianūsi giwenantis, mohicūsis arte, jām us arginto

Atkreiptinas dėmesys į tris išskiriančias šios pirmos grupės Daukanto ortografijos ypatybes.

1) Pavartota forma su digrafu <ąn> ženklinti dvigarsiui [ɔn] (aukšt. [an]) – *geidāntem* → *gejdąntem*. Pagrindiniame *IZ* tekste Daukantas jo dar nevartojo. Buvo matyti, kad Daukantas rašė <ąn>, bet tik *IZ* pradžioje, o didžiumoje *IZ* teksto vyravo <on> rašymas, pasitaikė ir <un> (Subačius 2016: 156–157). Vėlesniuose savo spaudiniuose Daukantas dar kurį laiką težymėjo <on> (ir <om [ɔm] (aukšt. [am])), plg. 1837 m. *Prasmq: ontr̃ Pras 3; ikonden Pras 6; stombiujū Pras 6; ontroj̃ Pras 7*; netgi aiškino: „Noris Žámaitee rasza ír saka, ronka, rakondale, te-
czeaus kalñi ir Parusie Lėtuwee rasza ír saka rąka, rakąda“ *Pras 4*. Taip pat 1838 m. *Žodrodyje: onkstei Zdr 26; ronka, ronkū onpoulte Zdr 26*.

Vėliau Daukantas keitė savo nuostatą ir 1842 m. *Abėcėlėje* pasirodė tas digrafas, kuris pastebėtas ir čia tarp Daukanto *IZ* pirmosios taisylių rašalų grupės pavyzdžių – <ąn>: *ąnt 1; ąntro 1; ąntys acc. pl. 5; ąntys ABC 6; ąnt ABC 6; ąn ABC 6; ąn-goū-ie ABC 13; derąntej 16*. Toks <ąn> (ir <ąm>) rašymas buvo Daukanto ilgam pamėgtas, iki pat to penktojo dešimtmečio pabaigos, plg. 1845 m. *Būda (ąmziouje Bd IV; išzdziunąntys Bd V; rąndama gywenąnti Bd IX; gywenąnti Bd 9, ąntros Bd 21; ąnt Bd d 58; ąntgato Bd d 63; nukrypimai: Antra Bd 3; kałbantys Bd 8)*; 1846 m. *Daines (juntąntesis D VII; brąndàs D VIII; ąmžiaus D IX; ąntrą D IX; rąnkioŃ D X; ąntjoset D 8; ląnkàs D 8; nukrypimai: essantĩ D III; ląnkàs D 8)*; 1848 m. *Naudingą bičių knygelę (ąntaj NBK X; ąnkós NBK X; ąntros NBK XII; ąnksťj NBK 3; dīrbąnczioms NBK 7; nukrypimai: Antrós NBK VIII; rejkiant NBK X; ant NBK XII; spietant NBK 3)*; 1849 m. *Ugnies knygelę (ąnt UK 1, tąnkėj UK 1, wargstąntem UK 3, waląndū UK 4; ąntrą UK 4, sakąnt UK 4, ąnt UK 7; nukrypimai: atsirąndant UK 6, degant UK 6)*; net 1850 m. datuotame (data vėliau pertaisyta į 1854 m.) rankraštyje *Sėjamosios pašaro žolės (iprąntiūs SPŽ 3; ąntrūji SPŽ 8; ąnksztietosės SPŽ 9; tepjaunąnt SPŽ 9; atejnąntims SPŽ 9; Bąndwikio SPŽ 10; augąnt SPŽ 10; essąnt SPŽ 14; ąnt SPŽ 14; ąnkstyboie SPŽ 14)*.

Ir tik *Didžiajame lenkų–lietuvių kalbų žodyne* 1850–1855 m. (DLL) matomas pakitimas. Žodyne dažniausiai renkamasis naujas nediakritinis digrafas <an>, nors paraleliai neretai parašomas ir diakritinis <ąn>, ir net diakritinis monografas <ą>. Plg. pavyzdžius su <an>:

Droźszy, brangėsnis DLL I 241;
Nadejście, antejimas DLL II 10;
Schylanie, lankstymas DLL III 130;
Włodarz, antwejzūs, pristowas DLL III 555;
Wscibska, kiszantis DLL III 571;
Zagęszczony, tankiūs, tirsztas DLL III 667.

Greta pavyzdžių su <an> (<am>) Daukantas prirašydavo variantą su <ą>, pliką diakritinę raidę, atstojančią diftongą; ji dažniau rašyta kaip antrasis variantas:

Duga, duha, kãmpas ar kãpas DLL I 246;
Dzwonić, skambinti, arba skãbinti DLL I 280;
Nad, unt, ant, at [at prir. vėliau, tamsėlesniu rašalu] *DLL II 8;*
Rączyna, ręczyna, rankaję, rankyte, rãkiale DLL III 3;
Wschodzący, tekąs, (mienũ) tekanti arba tekãti (saule.) DLL III 571.

Pasitaikydavo ir pirmuoju rašomo ar vienintelio varianto <ą>:

Dzwonek, warpelis, kãkalelis DLL I 280;
Epidemia, atkrytis [...] epidemiczny antkrytinis DLL I 286;
Nadęcia, papãpimas DLL II 10;
Zagęszczenie, patãkinimas. patirsztinimas DLL III 667.

Na, Daukantas neišvengė ir savo anksčiau maždaug dešimtmetį rinktos, pagrindiniu buvusio diakritinio diftongo <an> (<am>), plg.:

Portyk, priãngis DLL II 510;
Węzić, anksztinti DLL III 525;
Węszzy, od wãzki, anksztesnis DLL III 525;
Wspór, ramtis, rãmtis DLL III 574;
Zawczesnie, par ankstij DLL III 733.

Turbūt dar vėliau rašytame *Pasakojime apie veikalus lietuvių tautos senovėje* (P) ryškiai dominuoja nediakritinis variantas <an> (<am>), plg. *Amžina P 3; rankioti P 3; ant P 4; mokantių P 5; Ant P 144; antpūla P 157a; ant P 158; Ant P 158; tankėj P 162; ranka P 164; atejnantims amžiams P 164; sù antrū P 268; randama P 270.* Su labai retomis išimtimis (*žãbi P 144*).

Vadinasi, šioje pirmoje taisymų rašalu grupėje daryta korekcija su diakritiniu digrafu <an> *gejdantem* dar nežinota IZ, greičiausiai atsirado maždaug penktąjį dešimtmetį (tarp ABC 1842 m. ir DLL nuo 1850 m.). Rašymas <an> ankstesnis už *Pasakojimo* rankraštį, bet galėtų būti sinchroniškas su *Būdu* (Bd, 1845 m.).

2) IZ pagrindiniame tekste taip pat nežinotas rašmuo <ó> [o], Daukanto du kartus pažymėtas šioje pirmoje grupėje – *umžinó, rómej*. Žinoma, kad „rašmenį ó jis vartojo maždaug tarp 1838–1850 metų“ (Subačius 1990: 25), nors paraleliai kai kuriuose tekstuose buvo grįžęs prie <ù>. Taisymas gali būti vienalaikis su <an>, sakykim, *Būdo* rašymo laikotarpio (*Būde* kaip tik <ó> [o] ir spausdinta, plg. *ženklós wisso tó buwósio Bd 8*).

3) Trečias svarbus IZ pagrindiniame tekste dar nerašytas rašmuo buvo <ĩ> [ę], plg. *naktĩ; apgobĩ; tošĩ; zĩnotĩ*. Daukantas <ĩ> [ę] ėmė žymėti maždaug nuo

1837 m., visų prima rankraštelyje „Samogitia“ (S), įtrauktame į Daukanto išrašų ir pastabų rinkinį *Vocabularium* (V) (plg. S 155: *išzwīrstum; īlgā; īr; stīpre; uztrīna; batwīnius*). Jį vartojo Sankt Peterburge. Plg. net vėlyvame apie 1850 m. SPŽ: *wīssū išzgalū išzraszyñ SPŽ 3; žwīlkerietī SPŽ 3; galwījū SPŽ 3*. Tačiau Lietuvoje rašytame DLL <ī> jau buvo visai išblėsusi, nors spontaniškai ir pasitaikanti (*paktusnumī DLL I 4; galī DLL I 28; gywoī gen. sg. m. DLL I 109; īlgas DLL I 286*). *Pasakojime* ji irgi tik atsitiktinė (*ragotinī instr. sg. P 91; īr P 96; narsybī ir smarkybī instr. sg. P 100; abi pusī P 101; tamī P 103*). Dažną jos vartojimą galėtume datuoti maždaug 1838–1850 m.

Pagal tokius specifinius rašmenis <ąn>, <ó> [o] ir <ī> [e] galima datuoti, kad tai neabejotina Daukanto Sankt Peterburgo periodo rašyba. Daukantas turėjo būti jau atgavęs IZ rankraštį po kelionių per Žemaitijos vienuolynus ir dvarus į savo rankas, atsivežęs į Sankt Peterburgą, ir tada daryti l. 1r–1v pataisymus. Visos trys aptartos rašybos ypatybės randamos, pavyzdžiui, 1846 m. *Būde*.

Šitų taisymsų Butavičius dar nebuvo galėjęs perimti; kartais tik matyti savarankiškas Butavičiaus redagavimas: *Lėtuwīų bey Zāmaitių tauta* → *Lėtuwīų bey Zāmaitių tautą* (*Letuwiūs yr Zemaytiūs Bt*); *sekdamos tas paskūies ženklas* → *sekdamos tajs paskūiejs ženklajs* (*sekdamos tus paskūujusiós ženklus Bt*); *medies* ‘medžio-tojas’ → *medyjs* (*medie* ‘medyje’ *Bt*).

Pagrindinė šios pirmosios taisymsų rašalų grupės ypatybė – redaguota beveik vien tik rašyba.

2. L. 47v, 49r–53v ATSKIRAS INTENSIVUS TAISYMAS

Labai stora plunksna, juodu rašalu daryta daug taisymsų: l. 47v (keletas) ir daugybė – nuo l. 49r pabaigos (skyriaus „§ XIII Pirmasis apsiereiskimas moksla Kristusa“ pradžios) iki l. 53v (maždaug skyriaus „§ XIV Pirmeije weikala Letuwiu ir Zemaitiu rasztuse rondamis“ vidurio). Tai atskiras intensyvus redagavimas (žr. 2 pav.).

Taisymsų daugybė, toliau į lentelę atrinkta tik keletas pavyzdžių (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Neperimtų į Bt 2-osios grupės IZ taisymsų rašalų (47v ir 49r–53v) pavyzdžiai

IZ l.	IZ pirminis tekstas	IZ įterpta ršl	Bt p.	Bt neperimtas įterpimas ršl
47v	uriedas	→ uriedjas	91	Uriedas
47v	uriedes	→ uriedijes	91	Uriedes
47v	uriedę	→ uriediję	91	Uriedę

3 lentelės tęsinys

49r	apsireiszkimas	→ apsīrejszkīmas	94	apsyreyszkymas
49r	moksła	→ mōksłō	94	moksła
49r	Kristusa	→ Kristaus	94	Kristusa
49r		Kalnienū	94	–
49r	rondama	→ rāndama	94	rondama
49r	ira	→ yra	94	ira
49r	deiwus	→ diewus	94	Deiwus
49r	saô	→ sawo	94	sawa
49r	ontra	→ aņtraj	94	ontra
49r	Kristusa	→ Kristaus	94	Kristusa
49v	ont sawei	→ aņt sawęs	94	ont sawėi
49v	tarp sawei	→ tarp sawęs	94	tarp sawei
49v	ont nelaima	→ aņt nelajmos	94	ont nelayma
49v	szio swieta	→ szio swieto	94	szio swieta
49v	gal liginte	→ gał ligintī	95	gał liginty
49v	srautinga uppę	→ srautingą uppi	95	striautinga uppy
49v	teisibę	→ tejsybę	95	teisibę
49v	stigaôte	→ stīgawotī	95	stygawoty
49v	gimema	→ gīmīmo	95	gymyma
49v	netykielems	→ netīkielems	95	netykielems
50r	ūzkweite	→ pakwījtī	96	užkwėity
50r	ta ira	→ taj yra	96	taira
50v	Wissi ont to atbiloie riszkes riszkes → pšt Wissi ont to atbiloie riszkęs riszkęs	→ Wīssī aņt to sakę riszkęs	97	Wyssy ont to atbiloie riszkes, riszkes
50v	patęiktas	→ patījktas	97	patyiktas
50v	wissudidiauses nūdiemes	→ wissudidiausius nūdiemius	97	wyssudydiauses nūdiemes
51r	geizte	→ gījztī	97	gėizty
51r	leipę	→ lījpe	98	lėipy
51r		kiek kunas swers tiek piningū dūs	98	–
51v	leipdams	→ lījpdams	98	leipdams
52r		gautī	98	–
53r		Lietuwej	102	–
53v		Kalnienams	102	–

ant saugų meilingą ir mato ~~galibę~~ ^{galibę}, vadas pates tarp
savyt it vienos motinos dukteris, o žmonės kristionis
prasidant tarp savyt gentis: kaipogi pagat jo istatimo
vieną kiltą, turėjo miltie it pats savyt, nes ant netaj-
mas oio svieto, ~~es~~ ^{es} tas svietas istatimas nierva pyle-
mas svenden kaip bu pradis kristionis bes. vienog ap-
neisxkima moka to kristata gat liginte i anaj svaitin.
ga uppi, kuri optuino visva pras aut, bet ku met
ir kaip jis atptuo i taj mailui ir letuos krasntus to
skaitos tujan regies.

Jaunij tukly, iog nuskirioti ius isxgarnitaji kristu, buk
i. vieno meius atkeltaves i skilij, iot Dėu netikidems skelb-
ti ir tinaj iis teptis ewangelijos giuofa pradiejs. 1)

Paskiaus tyrat skilij ~~nu~~ ^{nu} S. Symono ir Fedusxo buk
atnauientas buwes skelbimas ~~io~~ ^{io} Dėu, bet ir tidi
mokitore iis io teptis gatiw sat pradiejsiu. vienog wis-
sas tos praskaltas, gra wiskiaus imonis xauonop, nekaip
tikru teptis kaipogi nicksaj svenden airkeji nixono
ir negat stigoti.

700 g. k.

Iek mamij iim xijebuk buwes buidbertus jnglis
gimimo otis iura pagat i Parusni ir tinaj Iwejus
metus trukdamis norijis Dėu xadi skelbti letu wems
ir žemaitems, kurij vienog jo ktawote anksties is. di-
onius reges to jo naxvimos tas gra buwes, iog buid ber-
tus turijo nemokiete kaip reiktint ju katbos, tadesi gi
nieka tynaj nepusis pagvito numon.

Ii nomaj gra, iog Metodius ir Kirillus xohanikai Greko-
niū gimimo Gudui isseisti ~~nu~~ ^{nu} Saulistekio Ciceriū mū
katopaus ir Basilaus mado i Gudij, Gudams xadi
Dėu skelbti, ape ku tep dar prasakoma gra, iog tū-
di mokitopi radidami galys Dėu ir teptis po ista-
timis Gudams imetus iis vaita, svienta, i agnt ir wiet
nedasititeta isriemusiu. Kas budams, uienog to di
wisiu daug tinaj apkrisktij Gudū ir nu to taja pra-
sidid giuote xadis Dėu ir teptis Gudū tautaj.

Paskiesoj buk Otto Cicerius isviensas tixioms jau
Ara-Wiskupaj, Madeburgas wardis wajtiku (Adat-
bertus) i Parusni netikidems teptis ewangelijos skelb-
ti, kirsaj nemokidams katbos letuwiu nicks gero
nenuwieskes numon sugvito. 2)

Desimtamij iim xij i vadas, uienog anbrus wai-
tiokus gimimo Cirkas, keltis wies, di kanti wiskupas
1) Vianphorus: Callist. hist. eccl. L. II. c 39 – 2) Kozebue Preus aelt.
genhirk: T. I. k. 5.

Šioje atkarpoje Daukantas intensyviausiai taisė, čia jis tarsi stengėsi gal ir visai pakeisti savo *IZ* rašybą kita – ta, kuri jam labiausiai patiko to taisymo metu. Vos ne kiekvienoje eilutėje yra koregavimų ir dažnai labai daug. Tai pastanga visiškai transformuoti tekstą, apynuosekliai perversti jį į naują rašybą. Daugiau tokių taip kryptingai daromų tankių taisymų *IZ* rankraštyje nėra. Bet ir ši redagavimo atkarpa tęsėsi tik nuo l. 49r antros pusės iki 53v, apie 10 puslapių, ir tai su pertrūkiais (teksto fragmentai kai kur ir tuose puslapiuose liko neredaguoti).

Antrojoje taisymo rašalu grupėje minėtosios trys ortografijos ypatybės iš dalies sutampa su pirmosios.

1) Sutampa <ąn> rašymas, plg. *raṇdama*; *qṇtraj*; *qṇt sawęs*; *qṇt nelajmos*; *qṇt to sakę*; taip pat dar neminėtus taisymus *Dangaus* → ršl *Dṇgaus* 49r; *kontrij* → ršl *kṇntrij* 50r.

2) Tačiau <ó> rašymas nesutampa, šioje antroje grupėje vietoj jo vartotas <ù>, plg. *kursai* → ršl *kṽrsaj* 49v; *sugrižo* → ršl *sṽgrižo* 49v; *supratusije* → ršl *sṽpratusṽje* 50r; ršl *sṽkergtas* 52r. Ir kitur tuose *IZ* puslapiuose radęs pamatinio teksto raidę <ù> Daukantas paliko netaisęs. Žinoma, kad „ù“ Daukanto greičiausiai vartotas bent 3 periodais: 1) iki 1838 m., 2) apie 1846 m. ir 3) maždaug po 1850 m.⁴¹. Vadinasi, ir ši redagavimo atkarpa Daukanto turėjo būti daryta Sankt Peterburgo laikotarpiu. Iš nesutampančio su pirmąja grupe rašmens <ù> galima spręsti, kad jos nevienalaikės, kad ši antroji grupė taisyta vėliau, po *Būdo* išleidimo – labai gali būti, kad apie 1846 m., kada Daukantas buvo vėl laikinai sugrįžęs prie <ù>. Bet abiejų pirmųjų taisymo rašalu grupių tikslas buvo tas pats – atnaujinti rašybą.

3) Kaip ir pirmojoje l. 1r–1v grupėje – rašyta raidė <ĩ> [ę], atsiradusi tik maždaug 1837 m. rankraštelyje „Samogitia“. Ši <ĩ> įterpinėta labai dažnai, o toks jos dažnumas Daukantui buvo būdingas galbūt maždaug iki 1850 m.

Dar dvi kitos rašybos ypatybės padeda tiksliau identifikuoti šios antrosios grupės santykinę taisymo chronologiją.

4) Praet. 3 galūnė <-ę> Daukanto pirmą kartą įsivesta Rygoje *Išrašų knygoje apie etnografiją ir istoriją (IKEI)* apie 1828 m.², plg. šios antros *IZ* taisymų rašalu grupės *sakę* ir dar neminėtus *usiaute* → ršl *ūṽsiaute* 50r, *apsiaute* → ršl *apsiaute* 50v. <-ę> šioje pozicijoje Daukantas vartojo ilgai, galbūt ilgiau nei du dešimtmečius, bent apie 1828–1849 m. Plg. kitų jo darbų pavyzdžius: 1842 m. *Abėcėlėje: kientieję ABC* 14; *numirę ABC* 14; 1845 m. *Būde: óssṽjemę Bd* 99; *só žwejoję Bd* 100; *tegalieję Bd* 117; *sódieję Bd* 117; 1846 m. *Dainėse: Sakę D* 1; *atjoję D* 3; 1848 m. *Naudingoje Bičių knygelėje: užę NBK I*; *gierę NBK II*; 1849 m. *Ugnies knygelėje: óssṽdege UK* 29.

¹ Subačius G. Simono Daukanto žodynai. LAIS 1. *Tautinės savimonės žadintojai: nuo asmens iki partijos*. Vilnius: Sietynas, 1990, 25.

² Subačius G. Pirmasis Simono Daukanto rašybos lūžis (1827–1828): raidė <y>, garsas [ę], diakritikai ir geminatos. *Archivum Lithuanicum* 16, 2014, 237–242.

Kaip yra pastebėjusi Bončkutė, *Pasakojime* Daukanto vartota jau kita šios pozicijos galūnė – <-ia> (*Pasakojimo* pabaigimą ji datuoja apie 1854 m.³, tam svarbi priežastis yra jame cituotas 1854 m. skelbtas šaltinis⁴):

Labai būdinga P būtojo laiko trečiojo asmens -e- kamieno galūnė, kuri rašoma -ia (*iemia* p. 54; *nusiaubia* p. 62; *parsiskijdia* p. 101; *prijemia* p. 139; *traukia* p. 181). Ji perimta iš senųjų raštų. S. Daukantas rašė: *Garsūs Bretkunas sawa garsioie postylieie, wiena karta proter. perfec. idicatiwi raszia ia, ex. gr. <e, ie, a>, isz ne walios Egipto iszgelbeia, bet jam už tatai nediekawoia. fol. 391., kitoie wietoie, apkrete Joba piktaiš wotais. fol. 369. <...> Dauksza wienamžius Bretkuna sawa garsioie Postylie teipat iwajrej rasza proteritum perfectum in tert. persona ie, ia ir e, ē. <...> (LLTIB, f. l, b. 193, l. l)⁵.*

Iš tiesų, tuo metu Daukantas jau buvo persigalvojęs dėl praet. 3 <-ę> pakeitimo <-ia>, dar plg. *pasibengia* P 8; *atidawia* P 34; *lajkia* P 34; *imetia* P 34; *uždegia* P 35; *szelpia* P 61; *paskajdia* P 65; *laukia* P 83; *nebkętia* P 84; *parwežia* P 120; *jemia* P 130; *ardia* P 130; *iszkratia* P 153.

Ir kitame maždaug to laiko rankraštyje *Sėjamosios pašaro žolės*, Daukanto iš pradžių datuotame 1850 m., paskui pataisytame į 1854 m., pavartota galūnė <-ia> (*jisteigia* SPŽ 3), nors daugiau pavyzdžių nematyti – tekste būtasis laikas ypač retas.

Svarbus yra DLL praet. 3 formų liudijimas. Nors jame nėra daug praet. 3 formų dėl paties žodyno žanro specifikos, bet vis dėlto pasitaiko. Daugėliau yra formų su senesniaja <-ę> (ir <-e>), plg. *idawę* DLL I 98; *pasirodę* DLL I 187; *pripylę* DLL I 198; *pasijkę* DLL I 208; *parnakwoie* DLL I 334; *Sumurioie* DLL I 390; *jisiulioję* DLL III 656. Tačiau šiek tiek esama ir naujųjų formų su <-ia>, plg. *neatsakia* DLL I 8; *prilaukia* DLL I 203; *pabėgia* DLL I 204; *Sūlaukia, iog jį istumia* DLL I 223; *miria* DLL I 615. Šiuo atveju <-ia> naujumą taip pat liudija Daukanto pasitaisymas *knarkę* → *knarkia* DLL I 123.

Senų ir naujų praet. 3 ortografinių DLL ypatybių rašymas pramaišiu sugesti-juoja DLL žodyną buvus rašytą anksčiau už *Pasakojimą*, nes naujoji galūnė <-ia> *Pasakojime* jau vartota labai nuosekliai. Iš anksčiau minėtų dažnų SPŽ ypatybių <ąn>, <ĩ>, kurių nėra dažna DLL, galima būtų manyti, jog SPŽ yra ankstesnis už DLL; toji viena SPŽ forma *jisteigia* negali būti pakankamai stiprus argumentas tokiai išvadai paneigti.

Galų gale išvada čia aiški – šios antrosios grupės pavyzdžiai *sakę, užsiautę, apsiautę* buvo taisomi anksčiau, nei rašomas P – praet. 3 su <-ę>, kaip ir anksčiau

³ Bončkutė R. S. Daukanto istoriografinių darbų rankraščiai. *Senoji Lietuvos literatūra* 3. *Devynioliktan amžiun įžengus*. Vilnius: Pradai, 1994, 147. Bončkutė R. Simono Daukanto istoriografijos 'Pasakojimas apie veikalus lietuvių tautos senovėje' spausdinimo Prūsiose istorija. *Acta historica universitatis Klaipedensis* 10, 2004, 40.

⁴ Leo, 1854: Einige bemerkungen über die sprache der Geten. *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete des Deutschen, Griechischen und Lateinischen* 3 (3), 176–194.

⁵ Bončkutė R. S. Daukanto istoriografinių darbų rankraščiai, 139.

nurodyti trys ortografijos bruožai liudija Sankt Peterburgo rašybą, ji nesietina su *Pasakojimo* rašymo laiku.

5) Tarp antrosios Daukanto taisyčių grupės rašalu pavyzdžių pasitaikė ir digrafas <ij> Daukanto šnektos dvibalsiui [eɪ] (aukštaičių atitikmuo [ie]): *pakwījīt, pa-ījktas, gījītī, lījpe, lījpdams*. IZ rašymo metu tokio diakritinio digrafo Daukantas dar nebuvo įsivedęs.

Diakritinis digrafas <ij> dominavo Daukanto leidiniuose *Abėcėlėje* (1842 m.), *Būde* (1845 m.), plg. *Dijno ABC* antr.; *Sijkio ABC* antr.; *kijkwijnas ABC* 1; *kijkwijną ABC* 1; *skįjsdams ABC* 1; *lįjptī ABC* 2; *īj ABC* 3; *bęngdamījs ABC* 3; *wījna ABC* 5; *wījnog ABC* 5; *lįjzówīniemis ABC* 5; *lįjzówió ABC* 5; *Lįjtuwej ABC* 7; *at-sī-kįmī-nie-ie-mas ABC* 11; *wījnos wījtos Bd* IV; *lig szios dījnos Bd* IV; *kįjkwījno Bd* 29.

Vėlesniuose Daukanto leidiniuose, pavyzdžiui, *Naudingoje bičių knygelėje* 1848 m. jau matomas dažnas perėjimas prie aukštaitiško <ie>, plg. *pieną NBK* II; *kieno NBK* IV; *wiename NBK* 6; *tie NBK* 6; *ziedaj NBK* 8; *liežuwió NBK* 8 (nors dar nebuvo dingęs ir diakritinis žemaitiškas žymėjimas <ij>: *lįjknī* III; *lįjknós* III; *prisįjktī* IV; *ījįsq* IV; *zįjdajs* 8; *zįjdū* 8; pakeistas <kiek> žymėjimas į <kiej>: *kiejmū* I; *Kiejk* III; *kiejmī* III). Galima manyti, kad antrosios grupės taisyimas labiau dera prie 1842–1845 m. Daukanto rašybos (*ABC*, *Bd*) negu prie vėlesnės 1848 m. (*NBK*).

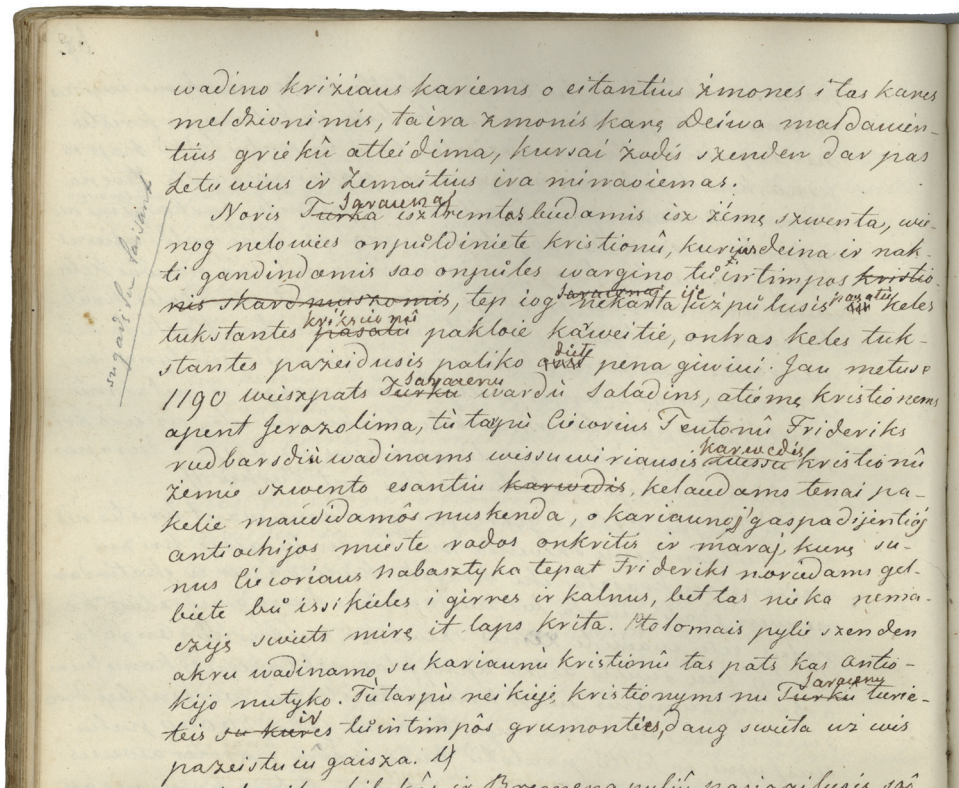
Raidė <ī> (tiek atskira, tiek digrafe <ij>) tevartota beveik vien dviejose pirmosiose taisyčių grupėse (l. 1r–1v ir 49r–53v), o visuose toliau aprašomuose taisyčiuose jos nepasitaikė (su viena išimtimi). Tad <ī> (<ij>) kartu su <-ę> praet. 3 atskiria dvi pirmąsias grupes nuo tolesniųjų. Kaip tik apie šias dvi grupes, kaip matyti iš pateiktų pavyzdžių, rašė Bončkutė – ir atskirai, ir kartu su manimi – o pavyzdžių iš tolesnių grupių faktiškai nepateikė(me).

3. L. 56v, 60r, 67r–70r, 71r–73r, 75v–76r, 77r, 80v–81r, 82r, 87v–88r, 91v–92v, 96v–97r, 98v, 100r, 101v, 103r, 106r, 110r–110v

Apie 50 lapų (apie 100 puslapių) pasitaiko taisyčių, nesančių *Bt*, tad vėlesnių, tačiau juos visus identifikuoti kaip vieno laiko Daukanto taisyimą nėra kaip. Greičiausiai į šią grupę surašyti pavyzdžiai nebuvo vieno laiko taisyimai, ir jų sugrupavimas čia sąlygiškas – pagal vietą IZ ir pagal nebuvimą *Bt*.

Paprastai taisyta tamsesniu (juodesniu, rudesniu) rašalu (žr. 3 pav.). Kartais prirašytas ar pataisytas tik vienas kitas žodis, tada esama lapų be taisyčių, tada jie vėl pasirodo (nors kai kurie puslapiai išsiskiria didesniu taisyčių skaičiumi, pvz.: 67v, 76r).

Dar viena svarbi daugelio šios trečios taisyčių grupės charakteristika – ne tokia lygi rašysena, galbūt rankos drebėjimas, būdingesnis vyresniems žmonėms.

3 pav. IZ I. 67v fragmentas: vėlyvi Daukanto taisymai rašalu;

LLTIB: f 1 – SD 2

Taisymai:

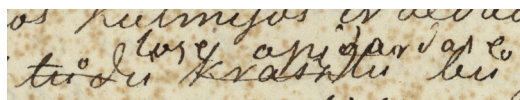
- Tu tarpu turtus laiminga i Kernao parczuiz̃z̃usis → rsl **Jr tejp laimingaj parnesz̃usis grobi** 56v (Tou tarpu turtus laiminga i Kernawa parczioũz̃usis Bt 108);
 pradieję → rsl **jemia** 60r (pradieje Bt 116);
 kuryi pasiteraw̃usis tenai → rsl **tie tinaj** 67r (Koryi pasyteraw̃osis tēnai Bt 129);
 Turka → rsl **Saracenaj** 67v (Turka Bt 130);
 pasalū → rsl **krikscionū** 67v (pasalū Bt 130);
 ont → rsl **diet** 67v (ont Bt 130);
 saõ tarnū → rsl **krikscionū** 68r (sawa tarnū Bt 131);
 Wienog → rsl **Jlgajniuj** 68v (Wienok Bt 132);
 ontryms → rsl **su antrajs** 68v (ontryms Bt 132);
 lētas → rsl **prywatumo** 69r (letas Bt 134);
 wokitijs → rsl **Teutonus** 69v (Wokitijs Bt 134);
 tep → rsl **todiet** 69v (tep Bt 134 [kustodas], tep Bt 135);
 nu ontra puse → rsl **todiet** 70r (nu ontra póse Bt 136);
 rsl **rizos stejgti tokę wietą kurioie galietu jie turi** 70r (– Bt 136);
 astankà → rsl **astankaj** 70r (astanka Bt 136);

klėti → ršl *klėti* 70r (*klieti* Bt 136);
pundatoriaus → ršl *ikurieje* 71r (*Pundatoriaus* Bt 137);
ršl *kajpogi* 71v (– Bt 138);
bū → ršl *kurie* 71v (*buwa* Bt 138);
dar → ršl *rejkiejo* 71v (*dar* Bt 138);
Letuwes ir Zemaites → ršl *pagonimis* 72r (*Letuwes yr Zemaites* Bt 140);
wieno walando → ršl *wienoj walandoj* 72v (*weino walondo* Bt 140);
siuste → ršl *siuntia* 72v (*siusty* Bt 141);
Gudas → ršl *Lankajs ir* 72v (*Gudas* Bt 141);
daugesne → pšt *daugesnė* → ršl *tankiaus* 73r (*daugesne* Bt 141);
lykusis → ršl *likusije* 75v (*likusis* Bt 147);
baise bada → ršl *baisi badaj* 75v (*baisy bada* Bt 147);
praeusio karie → ršl *praeusioj' kariej'* 76r (*praejósie karie* Bt 147);
netykiele → ršl *pagonys* 76r (*netykiele* Bt 147);
Padaugawionys → ršl *Latwej* 76r (*Padaugawionis* Bt 148);
nusiunte → ršl *lejdo* 76r (*nusiunty* Bt 148);
ont meldzionu → ršl *prisž Wokytius* 76r (*ont meldžionu* Bt 148);
kurius užkariaus nu → ršl [momentinis] *kurius dar užkariaus is nu* → ršl *kurius dar užkariauti is nu* 77r (*kóryus dar užkaryaus is nu* Bt 150);
ršl *ketino* 77r (– Bt 150);
kalawijaus → ršl *kalawijonu* 77r (*kalawijaus* Bt 150);
wissa Padaugawę → ršl *Latwiu ziames* 77r (*wyssa Padaugawe* Bt 150);
ršl *apej tq* 80v (– Bt 156);
szirdie → ršl *szirdiej'* 80v (*szyrdie* Bt 156);
deino rustas žynios → ršl *nupūlu žynę* 81r (*deino rustas žynios* Bt 157);
kurems iskunde → ršl *rugoj ant* 82r (*kurems iskundę* Bt 159);
Letui → ršl *Ziamajtiū* 82r (*Letui* Bt 159);
perna → pšt *pernà* → ršl *pernaj* 82r (*perna* Bt 159);
nūžurdois → ršl *wisq igulę nūžudia* 82r (*nūžurdoję* Bt 159);
tuzo → ršl *grumzdia* 87r (*tuža* Bt 168);
o → ršl *Wokitej* 87r (*o* Bt 168);
ršl *todiejes* 96v (– Bt 184);
Ta lūbsina → ršl *Tas rupinimos* 97r (*Ta lūbsyna* Bt 185);
ršl *pagonu i* 97r (– Bt 186);
on gala → ršl *ont galo* 97r (*ongala* Bt 186);
Jau metuse → ršl *Metuse* 100r (*Jau metusy* Bt 191);
tū laika → ršl *tq laikq* 101v (*tu laika* Bt 194);
tolymesnie Kulmijo → ršl *tolymesniej' Kulmijoj'* 101v (*tolymesnio Kulmijo* Bt 194);
ršl *apej kurę brostwa wirsziau minau* 103r (– Bt 197);
ršl *i Parusni* 106r (– Bt 202);
Letui → ršl *pagonu* 106r (*letui* yr *Zemaitiu* Bt 202);
Letues → ršl *Pagonimis* 106r (*Letuwas* Bt 203).

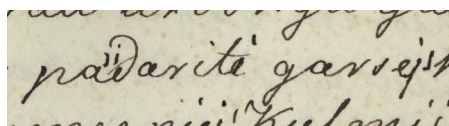
Naujas skyrius „XXI Rimgauds didesis kunegaiksztis“ (110r) pradedamas keliais taisymais:

meldzionymis → ršl *Kalawijonimis* 110r (*meldžionymis* Bt 210);

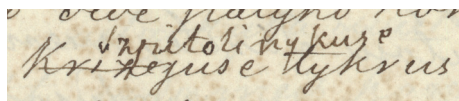
nukritiu → pšt *nukritiū* → ršl *nupūlū* 110r (*nukritiu Bt* 210);
iog is → ršl *kursaj* 110v (*jog is Bt* 212).

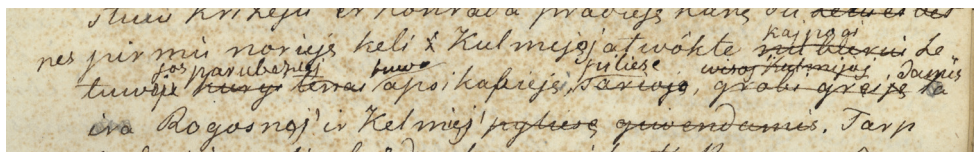
tūdu Krasztu → ršl *tose apigardose* 100r (*tódu krasztu Bt* 191);

padarite garse → ršl *pasidariti garsejs* 101v (*padarity garsy Bt* 194);

Krizejūse → ršl *szpitalinykuse* 103r (*Krizejusy Bt* 197);

Kulmeję atwōkte nu buriu Letuwiu kuryi tenai apsikapieję [pšt *apsikapiejei*], *sarioję, grobi greiję ta ira* [pšt užbraukta *ta ira*] *Rogosnės ir Kelmės pyliesę giwendamis* → ršl *Kulmejoj atwōkte kajpogi Letuwej jos parubeziej buvo apsikapiejei piliese grėidamis Rogosnoj' ir Kelmiej'* 106r (*Kulmiję atwokty nu buriu Letuwiu kōryi apsykapiejei, sarioje, grobe greity Ragosnes yr Kelmės Pyliesy giwendamis Bt* 203).

Šios trečios taisymų grupės rašyba ryškiai skiriasi nuo ankstesnių dviejų. Visos 5 minėtosios 1–2 grupės ypatybės 1) <ąn>, 2) <ó> (ar <ù>), 3) <ĩ>, 4) praet 3 <-ę> ir 5) <ij> čia žymėtos kitaip.

1) Nevartotas diakritinis, tik paprastas digrafas <an>, plg. su *antrajs*, *tankiaus*, *rugoj ant*. Toks žymėjimas ypač būdingas *Pasakojimui*, iš dalies dera ir su *DLL*.

2) Nematyti, kad Daukantui taisant buvo rūpęję dėti <ù> (ar <ó>) diakritiką virš ženklo, žyminčio jo šnektos [o] garsą, plg. *privatūmo*; *kurioie*; *turi*; *kurie*; *igulę*; *apej kurę* (nerašoma <ù>). Sankt Peterburge Daukantas dar noriai ir dažnai vartojo <ù>. Raidės apmažėjo *DLL* ir *Pasakojime*, nors visai neišnyko nė ten. Nenoras rašyti <ù> diakritiką labiausiai dera su *Pasakojimu*.

3) Taip pat taisymas *rupinimos* rodo dingusį polinkį vartoti <ĩ> (nerašoma **rupĩnĩmos*) ir vėl orientuoja į *Pasakojimui* sinchroniško taisymo galimybę.

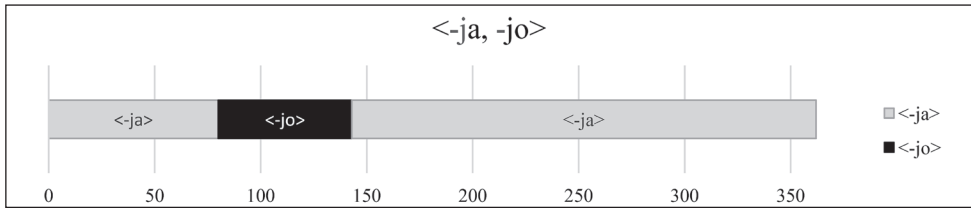
4) Minėtoji praet. 3 galūnė šioje grupėje rašyta <-ia> (*grumzdia, jemia, nužudia, siuntia*), kaip buvo būdinga *Pasakojimui* (iš dalies ir *DLL*). Vadinasi, didžiumą šios grupės taisyčių geriausia sieti būtent su *Pasakojimo* rašymu.

Taip pat labai svarbu atkreipti dėmesį į formas, kuriose praet. 3 galūnė eina po priebalsio [j], plg. šios trečios grupės *rejkiejo* ir *rugeojo*. *DLL* tokia praet. 3 galūnė rašyta taip pat <-jo>, plg. *bimteriejo DLL* I 88; *pradiejo DLL* I 89; *cirpteriejo DLL* I 101; *atskriejo DLL* I 197; *negaliejo DLL* I 202, I 208; *sūtrubijo DLL* I 246; *jiejo DLL* I 338; *capteriejo DLL* I 381; *turiejo DLL* III 653. Išraiškos <-jo> sinchroniškumą su <-ę> liudija pavyzdys su abiem formomis – *ko negaliejo maldū, tą pasijkę winkrumū DLL* I 208. *DLL* žymėjimas sutampa su šios trečiosios *IZ* taisyčių rašalu grupės.

Tačiau *Pasakojime* esama ne tik <-jo>, bet ir <-ja> baigmens. Variantas <-jo> rašytas viename segmente (81–143, tad apie 60 puslapių), plg. *noriejo P* 81; *diewiejo P* 83; *klausiniejo P* 83; *lindojo P* 83; *apdowojojo P* 84; *parsekiojo P* 84; *galiejo P* 98; *neregiejo P* 98; *turiejo P* 120; *nekietiejo P* 130; *kriksztijo P* 138; *apkriksztijo P* 138; *dowojojo P* 139; *palydiejo P* 139; *paturiejo P* 140; *pasidalijo P* 140; *negaliejo P* 140; *atejo P* 143; *nenoriejo P* 143.

Kitas baigmuo <-ja> žymėtas dviejuose segmentuose: 1) (8–80) *tekieja P* 8; *prasidieja P* 8; *rusieja P* 9; *žinoia P* 14; *turieja P* 14; *padieia P* 14; *turieja P* 14; *lajdoja P* 15; *galieja P* 35; *užwejejeja P* 36; *talkinieja P* 61; *nenorieja P* 65; *regieja P* 75; *prasidieja P* 75; *nueja P* 75; *pargalieja P* 78; *parkalbieja P* 78; *nuterioja P* 78; *wietrawoja P* 78; *tykoja P* 80; *ikalbieja P* 80; *žadieja P* 80; *paturieja P* 80; *pradieja P* 80; 2) (143–362) *užstoja P* 143; *turieja P* 143; *nuterioja P* 144; *nenorieja P* 145; *wietrawoja P* 145; *issižadieja P* 146; *rejkieja P* 153; *lūbieja P* 153; *paszkieja P* 155; *neturieja P* 172; *turieja P* 251; *galieja P* 257; *padalija P* 257; *begalieja P* 288; *pradieja P* 289; *terioja P* 359; *nuterioja P* 359; *ketieja P* 359.

Kitaip sakant, *P* 1–80 yra <-ja>, 81–143 yra <-jo>, o 143–362 vėl <-ja> (plg. 1 diagramą). Kadangi *DLL* esama tik <-jo> ir kadangi *DLL* anksčiau rašytas už *P*, tai formos su <-jo> *Pasakojime* irgi senesnės už <-ja>. Vadinasi, Daukantui berašant šį *Pasakojimo* variantą turėjo kilti mintis pakeisti senąją <-jo> naujuoju <-ja> 143 puslapyje (to puslapio viduryje imta rašyti šviesesniu rašalu, plonesne plunksna, tad kitu prisėdimu, ir kaip tik tada pereita nuo <-jo> prie <-ja>). O rankraščio pradžia iki p. 80 imtinai Daukanto greičiausiai buvo perrašyta kažkada vėliau, tai nėra fiziška rankraščio pradžia, ji suredaguota ir perrašyta jau įsivedus <-ja>. Vėlesnį pradžios iki p. 81 pobūdį galėtų sugestijuoti ir labiau nei p. 81–143 virpėjusi Daukanto ranka, mažiau stabili jo rašysena. Chronologiškai seniausia atkarpa atrodytų esanti p. 80–143, o po to rašytos p. 143–362 ir 1–80 (nežinia, ar nepramaišiu).

1 diagrama. *Pasakojimo* praet. 3 ortografinių <-ja> ir <-jo> formų pasiskirstymas: <-ja> (iki p. 80), <-jo> (iki p. 143); vėl <-ja> (iki p. 362)

Vadinasi, šios trečiosios *IZ* taisyčių, nepatekusių į *Bt*, grupės taisyčiai rašalu *rejkiejo* ir *rugoj* sietini su ankstesniu *Pasakojimo* rašymo etapu bei su *DLL* rašymo etapu.

Iš tiesų, forma *rejkiejo* atitinka tą *P* segmentą, kuriame rašyta <-jo> (p. 98), ne <-ja>; plg. maždaug atitinkančius fragmentus *rejkiejo* pyles, *bažniczes* rumus, *klosztoriu* murite *IZ* 71v ir *dirba* pilys, *bažniczes*, rumus, *klosztorius* muryti *P* 98. Perdarydamas *P* tekstą žodį *rejkiejo* Daukantas pakeitė *dirba*, tačiau vėliau pasigedo dar vieno veiksmazodžio ir kito atspalvio rašalu įterpė *turieja* muryti *P* 98; tad su <-ja>, vėlesniaja rašyba.)

Kitas *IZ* taisyimas su <-jo> *rugoj* *ant* irgi sutampa tuo *Pasakojimo* segmentu, kuriame Daukantas dar rašė <-jo>, plg. *suwadino* *wissus* *parkrikstus* ir *Wokitius*, *rugoj* *ant* *Weisekes* *Kunegaiksztio* *IZ* 82r ir *suwadino* *parkriksztus* ir *rugoj* *ant* *ant* [sic!] *Wejseke* *Kunegajksztio* *P* 111. Nelieta abejonės, kad kaip tik šią *P* vietą rašydamas Daukantas taisė ir savo *IZ* žodį. Tiesa, dar vėliau apsižiūrėjo ir jau naujesne rašyba <-ja> pasitaisė: *rugoj* *ant* *ant* → ršl *rugoj* *ant* *P* 111.

Tai įrodo, kad tikrai šie abu pavyzdžiai ir, žinoma, nemažai kitų šios trečios grupės *IZ* taisyčių po *Bt* sutapo tiek su *DLL* rašymu, tiek su tuo *Pasakojimo* fragmentu, kur Daukantas vartojo praet. 3 <-jo> (81–143).

5) Šioje trečioje taisyčių rašalu grupėje neliko antrajai grupei būdingo žemaitiško diakritinio digrafo <ij>, matyti perėjimas prie aukštaitiško <ie>, plg. *tie*, *wietą*, *jie*, *kurie*. Jau minėta, kad *NBK* 1848 m. ėmė atsirasti variantų su <ie>, bet jie maišyti su kitais – <ij> ir <iej> (po <k>). 1849 m. *Ugnies knygelėje* irgi būta bent dviejų rūšių žymėjimo: aukštaitiško <ie> (*Kiekwienas* *UK* 3; *žiemos* *UK* 3; *wienó* *UK* 3; *kiewieną* *UK* 4; *kiek wieno* *UK* 5; *wietoie* *UK* 7; *dienas* *UK* 8; *žiemos* *UK* 8) ir žemaitiško <ij> (*ñjkam* *UK* 3; *atlñjkt* *UK* 3; *nelñjkt* *UK* 4; *mñjtą* *UK* 4; *palijkt* *UK* 4; *ñjkañt* *UK* 8). Ir tik 1850 m. (ir 1854 m.) datuojamoje *SPŽ* jau vyrauja aukštaitiškiosios formos su <ie>: *kiewienas* *SPŽ* 3; *rieszkutių* *SPŽ* 4; *wienkiemiej* *SPŽ* 4; *ne tiek* *SPŽ* 4; *szieną* *SPŽ* 6; *szieno* *SPŽ* 6; *Piewinis* *SPŽ* 6; *wiena* *SPŽ* 6; *wietos* *SPŽ* 7; *tiek* *SPŽ* 7; *kiek* *SPŽ* 7; *pietus* *SPŽ* 8; tik retais atvejais dar pasirodė <ij> *pñjsùs* *SPŽ* 5; *atkñjstì* *SPŽ* 6; *ñjbio* *SPŽ* 6.

O *Pasakojime* keitimas šia kryptimi pasislinkęs dar labiau, rašoma beveik vien <ie>: *wietoj* P 81; *wienas* P 81; *žiemawojis* P 83; *kurie* P 83; *kiekwienam* P 85; *wieszės* P 85; *kwiesdamas* P 86; *diena* P 87; *kurie* P 88; *wieną wietą* P 88; *liepdamas* P 88; *tie* P 89; *dienas* P 90; *Liepas* P 90; *pakwietia* P 91; *liepia* P 92; *ties* P 93, *kiek* P 93; *liepia* P 94(2×); *sukwiesti* P 94; *liepia* P 94; *sienū* P 99; *pietus* P 99; *ziemą* P 102; *žiebajs* P 102; *ties* P 103; *sienas* P 166; *sienū* P 166(3×); *sienas* P 166; *wieta* P 167; *sienos* P 167; *dienioie* P 167; *dieną* P 168; *attiesti* P 168; *kiekwienas* P 169; *žiemaj* 'žiemai' P 169. Išimtis būtų *parsiskijdia* 101 (nediakritinis žemaitiškas digrafas) ir dar įdomus taisymas: *iszkieta* → *izskijtia* P 90.

Tokiu būdu aukštaitiško digrafo <ie> rašymas trečiojoje grupėje taip pat geriausiai sieja šį taisymą su *Pasakojimo* rengimo laiku.

Su *Pasakojimu* siejasi ir pats *IZ* tekstas. Daukanto rašalu išbrauktos trys pastraipos (87v–88r), prasidedančios: 1) „Didiūdamos tū pargalę Wokite“ (87v–88r), 2) „Kitto pusie meldzionis kariao“ (88r), 3) „Tū Gereikes grobiū meldzionis neka-kinos“ (88r). Jos pateko į *Bt* 169–170, vadinasi, labai tikėtina, kad jos dar buvo neišbrauktos perrašymo metu. Išbrauktas 1212–1213 m. įvykių aprašymas. *P* kaip tik šių pastraipų trūksta (p. 125), nors tekstas, esantis prieš ir po išbrauktųjų pastraipų perimtas (prieš išbraukimą esanti *IZ* pastraipa „Letue pasidrūsinusis wiel sugrižo wokitiu griestē“ [87v] pateko į *P* – „Ziamajtej apsidrūsinusis sūkiela wiel kariauną“ [*P* 124–125], o po išbraukimo einanti „Tū tarpū Jgume iz wissos gales kariao su meldzionymis“ [*IZ* 88r] *Pasakojime* ėjo nuosekliai iš eilės be pertrūkio – „Tū tarpū Jgaunej iz wissos gales kariawa sū Wokytejs“ [*P* 125]). Vadinasi, *Pasakojime* atsižvelgta į tų trijų *IZ* pastraipų išbraukimą. Kaip tik tada, panaudodamas ir perdirbdamas ištisas *IZ* teksto atkarpas į *P*, Daukantas turėjo atidžiausiai skaityti savo seną *IZ* rankraštį – kaip tik tada turbūt ir išbraukė tas tris pastraipas.

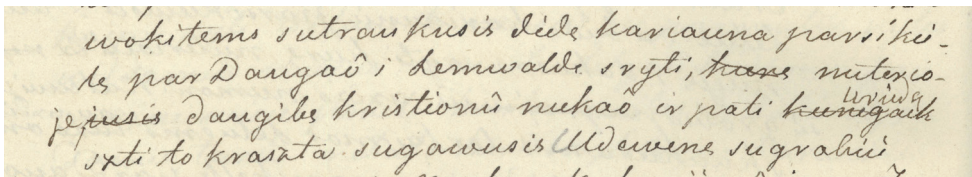
Rašalu išbrauktos ir kitos trys pastraipos (91v–92v), kurios prasideda: 1) „Tū pati meta Palackionis“ (91v–92r), 2) „Letgale nebtwerdameis wergibū“ (92r), 3) „Kalawijonis nujautusis keli“ (92r–92v). Bet prieš išbraukdamas rašalu Daukantas buvo pieštuku pažymėjęs keistiną jų eilę: iš pradžių nurodė skaityti 2–3 pastraipas, o po to – pirmąją. Butavičius pastraipų neišbraukė, bet sukeitė tvarką pagal Daukanto pieštuko nurodymą (*Bt* 176–177); vadinasi, Butavičius jau matė pieštuko taisymus, bet išbrauktos tada pastraipos dar nebuvo. Daukantas čia atsisakė dalies 1219–1220 m. įvykių aprašymo. Kaip ir ankstesnės trys išbrauktosios pastraipos, šios irgi nepateko į *Pasakojimą*, nors prieš jas ir po jų einančios – pateko (plg. prieš išbraukimą *IZ* „Bet Letgale ir Jgume noris apkristite negalieję ipraste wergaute wokitems“ [91r] ir *Pasakojimo* „Łatwej ir Jgaunej noris apkrikszytyti negaliejo iprasti wergauti Wokytems“ [*P* 131], ir po išbraukimo *IZ* „Noris nuweikte Guda, wienog skaugieję Letuems laimōs“ [92v], *Pasakojimo* „Noris

nuweikti Gudaj, wienog skaugiejo Lietuwems ļajmos“ [P 132] – tik pastaroji pas-kui paties Daukanto iš *P* išbraukta). Vadinasi, ir šių trijų pastraipų išbraukimo laikas sietinas su *IZ* išrašymu į *Pasakojimą*.

Trečiojoje taisyčių grupėje išbraukta dar viena pastraipa (98v), ji prasidėjo žodžiais „Wienog toksai taikus Kristjane“. Butavičius vėlgi ją perrašė (*Bt* 188–189), kad ir išbrauktą (tik šiek tiek modifikavo pastraipos pradžią: „Bet yr toksay taikus Kristjany“ *Bt* 188). Išbraukimo stilius (atsargus išbraukimas įstrižai iš kairės viršuje į dešinę apačioje) ir rašalo spalva sugestijuotų, kad ir šis išbraukimas galėjo būti padarytas berašant *P*, nors *P* tos *IZ* vietos įvykiai nebuvo išties perrašomi, todėl tekstų lyginimas šiuo atveju negelbsti.

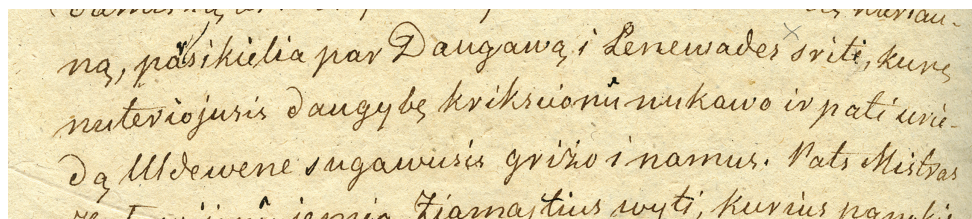
Tame pačiame puslapyje kartais galima identifikuoti ne vieno sluoksnio taisyčių rašalų – darytų prieš *Bt* ir po to, plg. *Bt* perimtus taisyčius l. 77r: ršl **gauęs** (*gawes* *Bt* 150); ršl **atidaue** (*atydawę* *Bt* 150). Žodžių atkarpos <-auęs, -auę> galėtų liu-dyti *IZ* 3–6 rašybą. Taip pat momentinis taisyimas tame puslapyje yra *kurius užkariaus nu* → ršl [momentinis] *kurius dar* užkariaus *is nu* (*kóryus dar užkaryaus is nu* *Bt* 150). Bet tame l. 77r puslapyje yra ir vėlesnių, *Bt* neperimtų taisyčių, plg. ršl **ketino** (– *Bt* 150); *kalawijaus* → ršl *kalawijonu* (*kalaawyiaus* *Bt* 150); *wissa Padaugawę* → ršl *Łatwui ziames* (*wyssa Padaugawe* *Bt* 150). Užsiliesiančių korekcijų rašalų pavyzdys būtų l. 100r, plg. turbūt momentinius taisyčius rašalų *prityrtus*; *Kristjanui padowonoie*; *tepat* ir darytus vėliau, nepatekusius į *Bt*: **Metuse**; **tose api-gardose**.

Galima būtų kelti mintį, kad gal pasitaiko ir dar vėliau darytų *IZ* taisyčių, jau parašius *Pasakojimą*. Pavyzdžiui, l. 87v *IZ* taisyimas *kurę nuterioiusis* → ršl *nuterioję* (*kórę nuteriojusis* *Bt* 169) į *P* neperimtas (*kurę nuteriojusi* *P* 124), o toje pačioje eilutėje *kunegaikszi* → ršl **Urieda** – perimta (*Uriedą* *P* 124) (žr. 4–5 pav.). Jei tikrai Daukantas dar nebuvo įrašęs *IZ* taisimosios formos *nuterioję*, kai rengė *P*, tai ji būtų ženklas dar vėlesnio Daukanto taisyimo. Tačiau Daukantas juk galėjo neatsižvengti į savo ankstesnį taisyimą, tad jis nebūtinai yra vėlesnis už *P* rašymą.

4 pav. *IZ* 87v fragmentas: *kurę nuterioiusis daugilę kristionų nuka ir pati kunegaikszi* → ršl *nuterioję daugilę kristionų nuka ir pati Urieda*; plg. 5 pav.;

LLTIB: f 1 – SD 2

5 pav. P 124 fragmentas: *nuteriojusis daugybę krikscionų nukawo ir pati uriedą*; plg. 4 pav.;

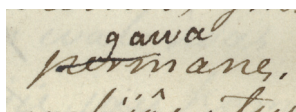
VUB RS: f 1 – F 171

4. L. 155r, 157r, 158r, 173r, 183r, 184r, 185v, 190r, 194r, 201r–202v, 204r

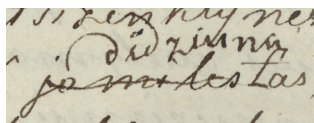
Kita, ketvirtoji, sąlygiškai išskirta taisymų grupė su pertrūkiais pasklidusi po l. 155r–204r. Jai irgi labiausia būdinga senesnio žmogaus rašysena, ryškus rašalas, tamsesnis už pagrindinio teksto. Pavyzdžiui:

kaipogi → ršl **buwa** 155r (*Kaipogi Bt 305*);
 ršl **minawojau** 155r (– *Bt 305*);
apa → ršl **apej** 155r (*ape Bt 305*);
karwede → ršl **karwedej** 155r (*karwede Bt 305*);
 ršl **galietia** (?) 155v (– *Bt 305*);
giwu essus → pšt **giwù** *essus* → ršl **jog giwù yra** [ršl <ù> paryškintas] 157r (*giwu essus Bt 308*);
 ršl **abituse krizoku** 158v (– *Bt 312*);
rikiù → ršl **waldimieru** 173r (*rikiu Bt 339*);
nubarioię → ršl **nuzudia** 173r (*nubarioję Bt 339*);
akiwaisdo makaules nurente → ršl **akiwaisdoj makaules nurentia** 173r (*akiwaisdo makaules nurente Bt 339*);
miesta → ršl **miestaj** 173r (*miesta Bt 339*);
rustę tira → ršl **rusti tiraj** 173r (*rusty tira Bt 339*);
ir iu → ršl **kajpo** 183v (*yr iu Bt 360*);
nerasdams nieweina → ršl **diel užlajkima sawo lūsybes** 184r (*nerasdams nieweina Bt 361*);
 ršl **lūsajs linksmu giwenimu** 184r (– *Bt 361*);
 ršl **daug brangesnej** 185v (– *Bt 364*);
weinus → ršl **ir tus** 190r (*weinus Bt 372*);
Samionems → ršl **Szalaunjems** 194r (*Samionems Bt 379*);
wieszpatėis → ršl **auk**[kščiausio] **kun**[igaikščio] 201r (*Wieszpatėis Bt 391*);
 ršl **Nemuno** 201v (– *Bt 392*);
su karaunù → ršl **su antru dali** *karaunos* 201v (*su karaunu Bt 392*);
 ršl **Auktupe** 201v (– *Bt 392*);
usikietusis → ršl **ryžusis** 202r (*usykietusis Bt 393*);
ateius Letuos → pšt *ateiunas Letuos* → ršl **ateiunaj Letuwiu** 202v (*ateiunas Letuos Bt 394*);
gymyniù → ršl **grasztu** 204r (*gymyniu Bt 397*);
 ršl **tampresni** 204r (– *Bt 397*);

warga → ršl **wargaj** 204r (*warga* Bt 397);
 rupešne → ršl **rupešnej** 204r (*rupešne* Bt 397);
 ršl **kunegaj adawia sawa deszimtines** 207r (– Bt 403);
 rindas → ršl **burejs** 207r (*rindas* Bt 403);
 ukieje → ršl **ukinikaj** 207v (*ukieje* Bt 404).

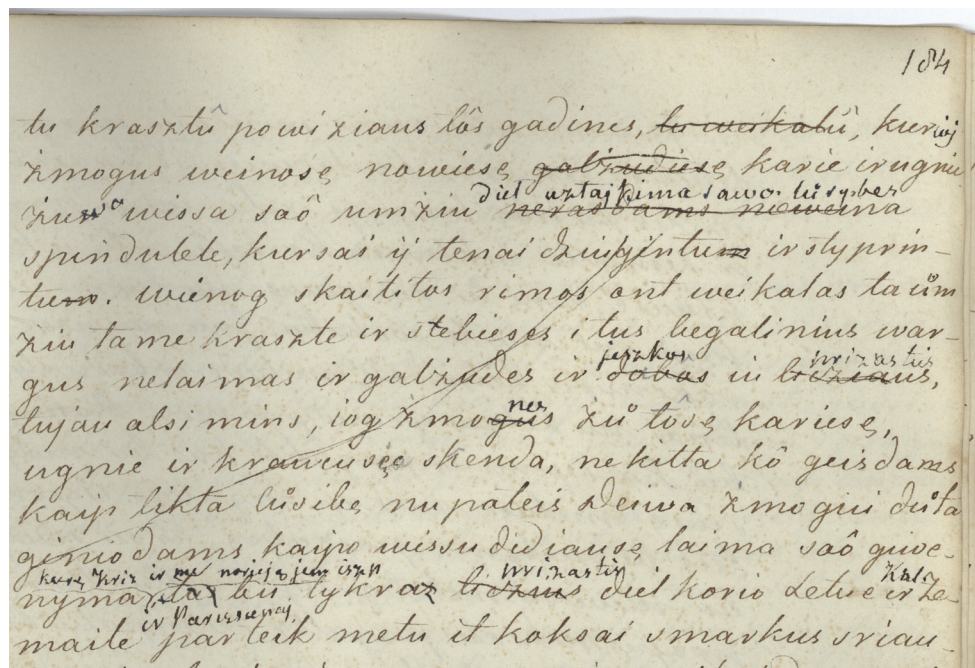

permanę → ršl **gawa** 202r (*parmanę* Bt 393);

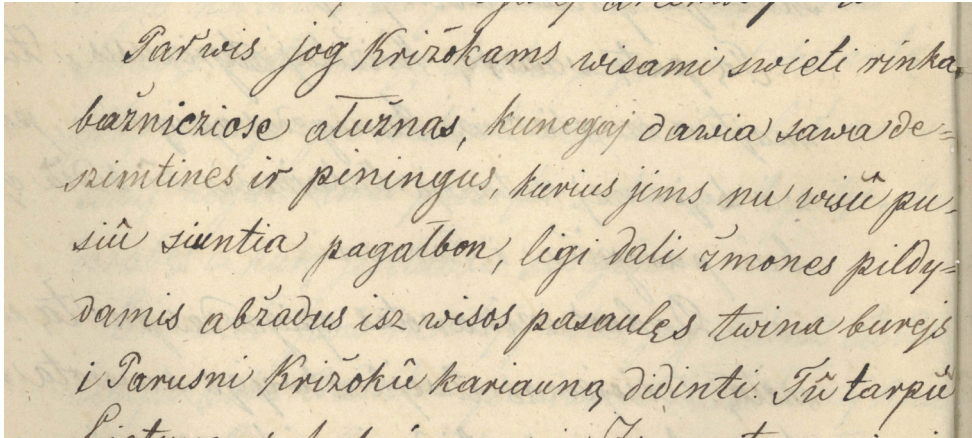
jo milestas → ršl **didziuną** 202v (*Jomilestas* Bt 394).

Kad bent dalis šių redagavimų buvo daryti rengiant *Pasakojimą*, taip pat gali rodyti jų derėjimas su *P* tekstu (žr. 6–7 pav.).

6 pav. IZ 184r fragmentas su daugeliu taisymų, pvz., *nerasdams nieweina* → ršl **diet uzlajkima sawo lūsybes**; ršl **kurę Kriz ir me norieja jem iszp**; tas bū tykras liczius → ršl ta bū tykra **prizastis**; *Letue ir Zemaite* → ršl **Letue Kal. ir Zemaite ir Parusienaj** ir kt.; dalis taisymų išbraukta; plg. 7 pav.;

LLTIB: f. 1 – SD 2

9 pav. P-2(2) 36 fragmentas: *Parwis jog Krizokams wisami swieti rinka bažniciose aturnas, kunegaj dawia sawa deszimtines ir piningus, kurius jims nu wisu pusi siuntia pagalbon, ligi dali žmones pildydami abradus isz wisos pasaulės twina burejs i Parusni Krizokū kariauną didinti*; plg. 8 pav.;

LLTIB: f. 1 – SD 4

IZ įterpimas ršl *kunegaj adawia sawa deszimtines* pateko ir į P-2(2) kaip *kunegaj dawia sawa deszimtines* (P-2[2] 36); taisymas rindas → ršl *burejs* – taip pat *burejs* (P-2[2] 36) (žr. 8–9 pav.). Ir tolesnis taisymas *ukieje* → ršl *ukinikaj* perimtas į P-2(2) – *ukinykaj* (P-2[2] 39). Čia vėlgi matyti redaguoto IZ teksto perkėlimas į P-2(2).

Tokį glaudų šių taisymų santykį su *Pasakojimu* paremia ir minėtosios rašybos ypatybės:

1) <an> (*brangesnej; su antru*), nors esama ir formos su <am> (*tāmpresni*);
 2) <u> [o], plg. *kaipogi* → ršl *buwa* 155r; *usikietusis* → ršl *ryžusis* 202r; netgi tais atvejais, kai pagrindiniame tekste buvo diakritinis <ù>, į taisymą jis neperkeltas, plg. *rikiū* → ršl *waldimieru*; *su karaunū* → ršl *su antru dali karaunos*. Su diakritiku <ù> pasitaikė irgi vienas apvedžiotas anksčiau pirštuku pažymėtas atvejis – *giwu essus* → pšt *giwū essus* → ršl *jog giwū yra* (ršl <ù> paryškintas);

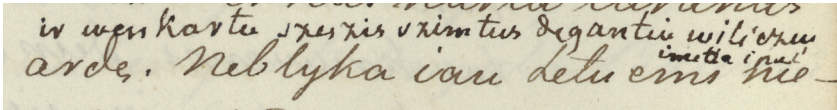
3) <i> [ę] pozicijoje: *minawojau; rusti; giwenimu; ir*. Tiesa, vieną kartą pavartotas <ĩ> (*dīdziuną*), bet tai šios atkarpos išimtis. *Pasakojime* <ĩ> jau labai reta, bet pasitaikanti, todėl negalima jos laikyti visiškai prieštaraujančia P rašybai;

4) Kaip ir ankstesnėje grupėje, čia vartojamas praet. 3 su baigmenimi <-ia> (*adawia, nurentia, nužudia*), tai *Pasakojimo* laiko redagavimo ženklas. Taip pat vartota praet. 3 forma jau ne su <-jo>, bet su <-ja> – *kurę Kriz ir me norieja jem iszp*. Vadinas, šis IZ taisymas yra darytas vėliau nei 3 grupės taisymai su <-jo> ir siejasi su tolesne *Pasakojimo* rengimo vieta (<-jo> rašymas būdingas tik iki P p. 143); taisyta vėliau už DLL.

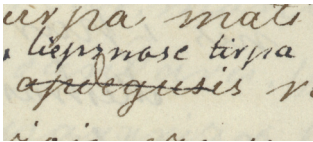
5. L. 252r–253r; 254r

Dar viena sąlygiška taisymų grupė, penktoji, yra l. 252r–253r ir 254r, rašyta juodu rašalu, senesnio Daukanto rašysena.

wisso Tautonijo → ršl *wissoj' Tautonijoj'* 252r (*wysso Tautonijo Bt 488*);
muruse → ršl *sienose* 252v (*murusy Bt 489*);
murū → ršl *sienū pilęs* 252v (*murū Bt 489*);
it → ršl *kaj* 253r (*it Bt 489*);
murus → ršl *sienas* 253r (*murus Bt 489*);
apginies saô → ršl *apginiejas* 253r (*apginies sawa Bt 489*);
ršl *ant wirszu malkas siedieda* [sic!] 253r (– *Bt 490*);
aure → ršl *kitur* 253r (*aure Bt 490*);
igulę → ršl *igulej* 254r (*igulę Bt 491*);
iau leidôs → ršl *artinos* 254r (*iau leidôs Bt 491*).

ršl *ir wenkartu szeszis szimtus degantiu wilicziu imetia i pil'* 253r (– *Bt 489*);

apdegusis → ršl *liepsnose tirpa* 253r (*apdegusis Bt 490*).

Rašybos ypatybės sieja šios penktos grupės taisymus su *Pasakojimo* rašymo laiku, plg.:

- 1) <an> *ant*; *degantiu*.
- 2) <u> [o] *igulej*.
- 3) <i> [e]: *kitur*; *artinos*; *tirpa*.
- 4) Praet. 3 <-ia>: *imetia*.
- 5) Aukštaitiškas <ie> [ie]: *sienū*, *sienose*, *liepsnose*, *sienas* (panašiai kaip trečiojoje grupėje).

6. L. 276r, 281r, 283v–284v, 286v–287r

Senesne rašysena daryti šeštosios sąlyginės grupės taisymai, plg.:

kryta → ršl *wirta* 276r (*kryta Bt 527*);
bey rengontis → ršl *stowieja* 281r (*bey rengontis Bt 536*);

nuwenges → rsl **iszwenges** 283v (*nuwenges Bt* 539);
nepūles srytiu → rsl **i apigardus** 283v (*nepūles srytiu Bt* 539);
reikieję → rsl **turieja** 283v (*reikieję Bt* 539);
wiresnioję → rsl **wiresniojo** 284r (*Wiresnioję Bt* 540);
Kieystauts → rsl **Kieystautis** 284r (*Kieystauts Bt* 540);
prasikrauste → rsl **prasikraustyti** 284v (*prasykrausty Bt* 540);
turtas → rsl [momentinis] **tarnas** → rsl **tarnajs** 284v (*tarnas Bt* 540);
kures → rsl **kurejs** 284v (*kures Bt* 540);
base → rsl **bajse** 284v (*baisy Bt* 540);
szaržas → rsl **godas** 286v (*szaržas Bt* 544);
idant → rsl **kad** 286v (*idant Bt* 544);
tarpiej → rsl **tarpininka** 287r (*tarpiej Bt* 545);
Gudas ir praszaleites → rsl **Gudajs ir praszaleitejs** 287r (*Gudas yr praszaleites Bt* 545).

Ir šios 6 taisymo grupės rašybos ypatybės gali orientuoti į *Pasakojimo* rašymo laiką: <i> [ę] pozicijoje: *wirta*; **iszwenges**; **prasikraustyti**; <u> [o] **turieja**. Taip pat praet. 3 <-ja> **stowieja**; **turieja**. Pastaroji ypatybė sieja šeštąją grupę su analogiška ketvirtosios, bet ne su trečiosios (<-jo>) grupės rašyba, su *P* rašymu nuo p. 143.

7. L. 317r, 324r–325r, 355v–356r, 357r, 377r, 389v, 394r, 397v, 404r a, 412r

Su gana dideliais tarpais pasitaikantys taisymai senesne rašysena, ryškesniu juodu rašalu priskirti septintajai grupei, plg.:

kū → rsl **ką** 317r (*ku Bt* 591);
kas → rsl **koksaj** 317r (– *Bt* 591);
bey → rsl **bet** 317r (*bey Bt* 591);
 rsl **nugu**[stauo] **kajpo galzu**[de] **sawa diedis** 324r (– *Bt* 602);
bewaidinteis → rsl **beregietejs** 324v (*bewaidintėis Bt* 603);
wissa pasauly → rsl **wissos** *pasaules* 325r (*wyssa pasaule Bt* 603);
skomie → rsl **stali** 325r (*skomie Bt* 603);
kariems sukylus → rsl **kariaujent** 355v (*kariems sukylus Bt* 651);
pasijemus → rsl **pasijemia** 355v (*pasyiemy Bt* 651);
bey → rsl **su** 356r (*bey Bt* 652);
idant → rsl **kad** 357r (*idant Bt* 653);
Letuwius → rsl **Krizokus** 377r (*Križėjus Bt* 684);
negauda → rsl **nedaug** 377r (*negawa Bt* 694);
 rsl **wiltęs** 389v (– *Bt* 704);
Palija → rsl **Padalije** 394r (*Padalije Bt* 710);
kamnorint sawinte arrū → rsl **kas noris jus** *sawinte tą* 394r (*kam norint sawinty Bt* 710);
Jaugalus → rsl **Skirgalus** 397v (**Swidrigalus** *Bt* 715);
 rsl **i akys** (28) įklija 404r a: „Austrijos Ciecorū apskundūs Jaugalu i Sueima baznicęs Basileo“ (– *Bt* 726);

idant → ršl **kad** (28) įklija 404r a: „Austrijos Ciecorū apskundūs Jaugalu i Sueima bazniczės Basileo“ (*idant* Bt 726);

senoses netibôs → ršl **senusius pritarus** (28) įklija 404r a: „Austrijos Ciecorū apskundūs Jaugalu i Sueima bazniczės Basileo“ (*senoses nedoribes* Bt 726);

kurę → ršl **kurius** (28) įklija 404r a: „Austrijos Ciecorū apskundūs Jaugalu i Sueima bazniczės Basileo“ (*kurę* Bt 726);

ršl **ant** 412r (– Bt 740).

7-ojoje grupėje taip pat esama rašybos, būdingos *Pasakojimui*: <an> **ant**, <u> [o] **su**, <i> [ę] pozicijoje **stali**; **wiltę**; taip pat praet. 3 <-ia> galūnė **pasijemia**.

8. L. 413r–414r, 415r, 416r

Ryškiai netvirtos rankos, senesnės rašysenos, nestoros plunksnos, ryškaus juodo rašalo aštuntoji taisymo grupė. Čia tarsi imta tankiau redaguoti, tačiau tik keliuose pirmuosiuose 37-ojo skyriaus lapuose („§ XXXVII Kazimiers II Jaugālis“, 413r–455v). Plg.:

Letuwe → ršl **Letuwej** 413r (*Letuwe* Bt 742);

tū → ršl **tą** 413r (*tu* Bt 742);

lauky → ršl **iszwidaue** 413r (*lauky* Bt 742);

ršl **Jacwiegu arba** 413r (– Bt 742);

ršl **dalis buwa** 413r (– Bt 742);

nuzordoieima → ršl **użmuszima** 413r (*nużurdojyma* Bt 742);

ršl **Lankaj** 413r (– Bt 742);

pradieto weinibie → ršl **pradietoj’ weinibiej’** 413v (*pradieto wyinibie* Bt 743);

toles → ršl **tokejs** 413v (*tokens* Bt 743);

skaistis → ršl **dalis** 413v (*skaystis* Bt 743);

Kaziers → ršl **kajpogi** 413v (*Kazimiers* Bt 743);

twarka → ršl **sostos** 413v (*twarka* Bt 743);

twarka → ršl **waldę** 413v (*twarka* Bt 744);

ršl **be jo žinios** 414r (– Bt 744);

dides → ršl **didesnej** 414r (*dyde* Bt 744);

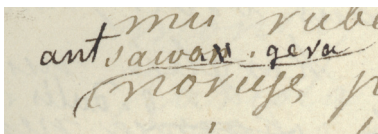
kittas skaides → ršl **kittas dalys** 414r (*kyttas skaides* Bt 744);

girrio teis Rudnikes → ršl **girrioj’ teis Rudnikajs** 414r (*gyrrio tēis Rudnikes* Bt 744);

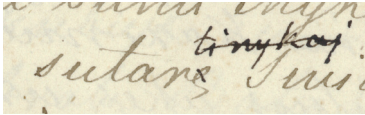
ršl **lejda** 414r (**paleida** Bt 744);

sakima → ršl **pasmerkimo** 415r (*sekyma* Bt 745);

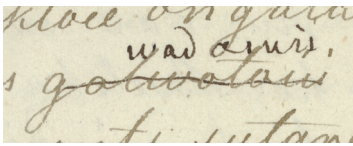
idant → ršl **kad** 416r (*idant* Bt 748).

sawan → ršl **ant sawa gera** 413r (*on sawa* Bt 742);

sutarę → ršl *sutartinykaj* 413r (*sutarę* Bt 742);

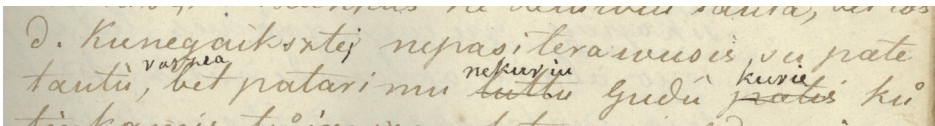

galwotoiū → ršl *wadowiū* 413v (*galwotoiū* Bt 743).

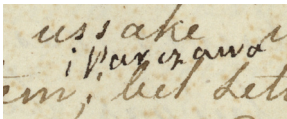
8-osios taisymų grupės rašybos ypatybės: <an> *ant*, <u> [o] *buwa*; *užmuszima* (ir <u> *wadowiū*), <i> [ę] pozicijoje *užmuszima*; *žinios*; *pasmerkimo*, iš principo dera su ankstesnėmis 3–7 grupėmis ir su *Pasakojimu*.

9. L. 428r, 431r

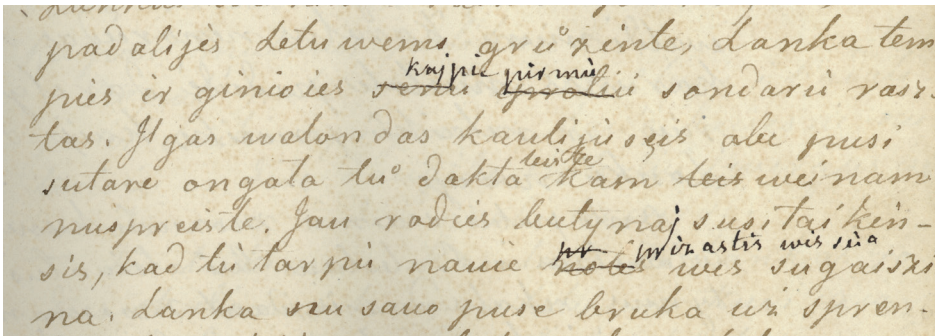
Ryškaus juodo rašalo, senesnės Daukanto rašysenos sąlyginė devintoji taisymų grupė:

ršl *raszia* (– Bt 763); *luttu* [tullu?] → ršl *nekuriu* (*tulū* Bt 763); *patis* → ršl *kurie* 428r (*patis* Bt 763);

ršl *i Parczawa* 431r (– Bt 773);

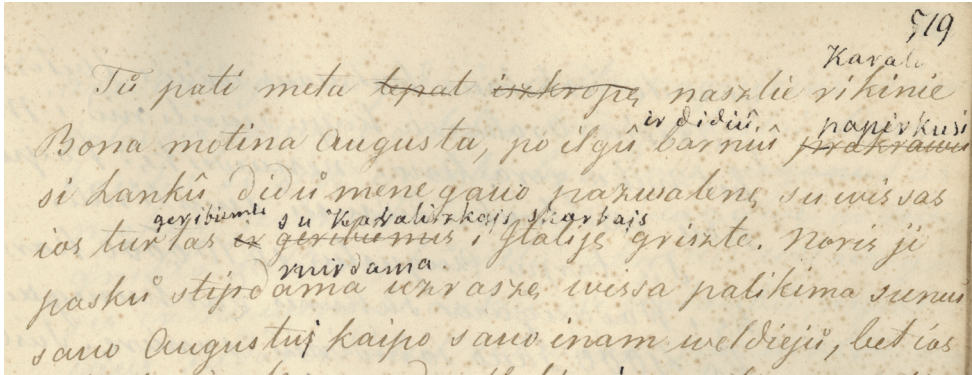
senu iprotiū → ršl *kajp ir pirmū* (*senu iprotiū* Bt 773); *butyna* → ršl *butynaj* (*butyna* Bt 773); *notes* → ršl *prizastis wis sū a* 431r (*notys* Bt 773).

9-osios taisymo grupės rašyba: <u> [q] *nekuriau; kurie* (ir <ù> *pirmù; sù*), <i> [ę] pozicijoje *pirmù; wis*, aukštaitišką <ie> *kurie*, pasitaikę praet. 3 <-ia> *raszia*. Ją irgi galima chronologiškai susieti su *Pasakojimu*.

10. L. 442r, 447r, 450r, 451r, 456r, 459r, 461v, 465r, 472r, 485v, 494r, 499r–500r, 501v, 503r, 504r, 507r–507v, 515r, 519r

Netankiai, bet plačiai pasklidusių taisyčių dešimtoji grupė arba tiesiog pavieniai taisyimai, dažniausiai senesnio Daukanto rašysena, neretai labai juodu rašalu, plg.:

nukritis → ršl **nupūlis** 442r (*nukritis Bt 793*);
tarpinimūs → ršl **tarpinykq** 442r (*tarpynymóus Bt 793*);
karems → **kariaujent** 442r (*kariems Bt 794*);
ršl **sakima** 447r (– *Bt 803*);
ršl **tinaj** 450r (– *Bt 810*);
sauo → ršl **Lietuwos** 451r (*sawa Bt 811*);
nukritius → ršl **nupūlus** 451r (*nukritius Bt 811*);
prisūkę → ršl **liepia** 451r (*prisóukę Bt 812*);
kurs stipdamas → ršl **kursaj mirdamas** 456r (*kurs mirdams Bt 820*);
ršl **nes jog** 459r (– *Bt 827*);
ginteis → ršl **wajstieteis** 461v (*gintęis Bt 831*);
tyikies → ršl **rengies** 465r (*tyikies Bt 837*);
atkaklibė → ršl **atkaklibej** 472r (*atkaklibe Bt 852*);
boczes → ršl **boczejs** 472r (*bocziū Bt 852*);
Maskoles → ršl **Maskolejs** 485v (*Maskoles Bt 878*);
jauns ioies → ršl **jainikajtis** 494r (*jauns joies Bt 895*);
godote → ršl **naudoti** 499r (*godóty Bt 904*);
ko rega → ršl **ko gera** 499r (*ko gera Bt 904*);
ršl **kientieja** 499v (*turieje Bt 905*);
pažadieję → ršl **pasakia, jog** 499v (*pažadieję Bt 906*);
lauses bebute → ršl **nebibus** 499v (*lauses bebuty Bt 906*);
atęisint → ršl **darisinti** 500r (*atęisint Bt 906*);
ršl **negalieja** 501r (– *Bt 909*);
statums → ršl **statutomis** 503r (*statums Bt 912*);
palikę → ršl **palikis** 504r (*palyka* [kustodas *ka*] || *ka Bt 914–915*);
ršl **sądaraus Wilniuj** 507r (– *Bt 920*);
ršl **kurie** 507r (– *Bt 920*);
Lucka → ršl **Šlucka** 507v (*Lucka Bt 920*);
isz Puszķù nu wolù laidę → **nu wolù isz Puszķù laidę** [žodžių tvarka sukeista tamsiu rašalu] 515r (*ysz puszkù nu wolù laidę Bt 934*);

10 pav. IZ 519r 10 grupės taisymai: rikinie → ršl **Karali[nie]** (*rikieny* Bt 942); ršl **ir didiū** (– Bt 942); *pra[ra]krawusi* → ršl **papirkusi** (*paprakawusi* Bt 942); ršl **geribiemis su Karaliskajis skarbajis** (– Bt 942); *stipdama* → ršl **mirdama** (*myrdama* Bt 942 – paties Butavičiaus taisymas); *Augustus* → ršl **Augustuj** (*Augustou* Bt 942);

LLTIB: f. 1 – SD 2

Rašyba: <u> [o] *kurie*, <i> [ę] pozicijoje *mirdamas*; *jainikajtis*; *naudoti*; *dari-sinti*; *Wilniuj*; *didiū*; *papirkusi*; *papirkusi*; *mirdama*. Esama *Pasakojimo* rašymo laiko praet. 3 galūnės <-ia> (*liepia*; *pasakia*), taip pat praet. 3 su baigmeniu <-ja> (*kientieja*, *negalieja*), kuris jau vartotas 4-ojoje ir 6-ojoje taisymo grupėse (bet ne 3-iojoje). (Žr. 10 pav.)

* * *

Nepatekusius į Bt Daukanto taisymus rašalu galima perskirti į dvi ryškesnes dalis:

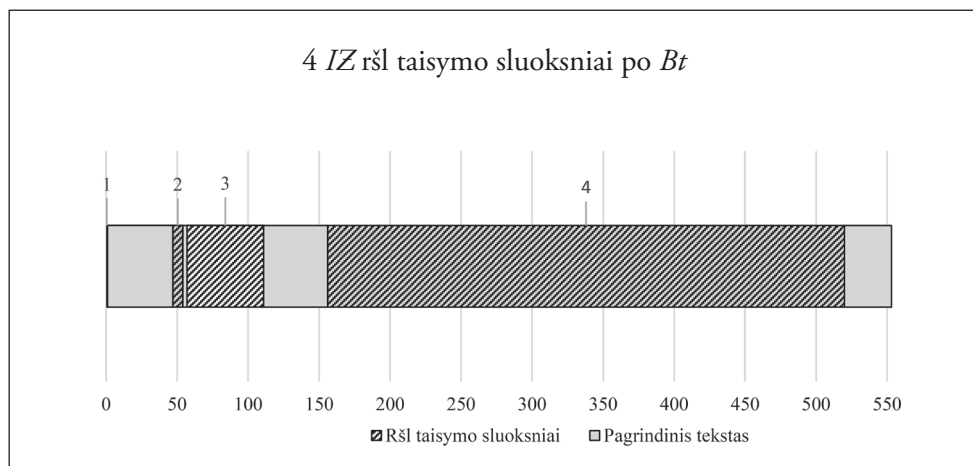
1) 1–2 grupė (l. 1v–1v bei 47v, 49r–53v taisymai). Nors galima manyti šias grupes taisytas ne vienu metu, bet abi kažkada tuo pačiu Daukanto gyvenimo Sankt Peterburgo laikotarpiu, galbūt tuo metu, kai jis rašė *Būdą* (išspausdintas 1845 m.) ar kitus maždaug to laiko rašinius. Rašybai būdinga <ąn>, <ó> (pirmajai grupei), <ù> (antrajai grupei), <ĩ> [ę], praet. 3 <-ę>, <ĩj>. Dar daugiau – šias dvi grupes vienija ne tik beveik sutinkanti rašyba, panašus laikas, bet ir taisymo tikslas: abi pirmąsias grupes Daukantas taisė visų pirma norėdamas pakeisti, perdaryti savo senesnę IZ ortografiją – siekė ne tiek koreguoti klaidas ar keisti turinį, kiek atnaujinti ortografiją, nors tokių intencijų puslapių skaičius ir gana ribotas (iš viso 11).

2) 3–10 grupė (taisymai, pasklidę tarp l. 56v ir 519r, tad po didžiumą IZ rank-raščio). Šios likusios aštuonios grupės, priešingai, susidaro iš taisymų, kurių pagrindinis tikslas buvo ne diegti vėlesnę ortografiją, bet kada nekada patikslinti mintį, pataisyti netikslumus ir klaidas. Tad tai iš principo kitoks taisymas – orientuotas į

mintį, ne į grafinę raišką. Antra vertus, šio taisymo pėdsakai mažai koncentruoti, akivaizdžiai daug retesni už 1–2-osios grupės, bet kartu išbarstyti po daug didesnius *IZ* teksto plotus. 3–10 grupei būdingas <ĩ> vengimas, <an>, <u> ir <ù>, <ie> rašymas. Ypač ryškus skiriamasis 3–10 grupės taisymų ortografijos bruožas yra praet. 3 galūnė <-ia>, kuri sinchroniška su Lietuvoje, jau po Sankt Peterburgo periodo rašytu *Pasakojimu* (*DLL* vartotos abi – naujesnė <-ia> bei senesnė <-ę>, ir tai leidžia manyti *DLL* buvus rengtą anksčiau už *Pasakojimą*). Taip pat svarbūs praet. 3 variantai po <j>: <-jo> arba <-ja>. *DLL* Daukanto rinktasi ankstesnysis <-jo>, jis *Pasakojime* žymėtas tik p. 81–143 intervale, o vėliau nuo p. 143 pakeistas į <-ja>. Ši praet. 3 po <j> ypatybė perskia 3–10 taisymų grupę į dvi nelygias dalis: ankstesnioji su <-jo> rašyta trečiojoje grupėje (sąlyginis diapazonas l. 56v–110v), ir vėlesnioji su <-ja> – 4–10 grupėse (sąlyginis diapazonas l. 155r–519r). Tais negausiais, bet ištįsiais 3–10 grupės taisymais rašalu Daukantas pasirodo perskaitęs, jei ne visus, tai absoliučią didžiumą savo seniai rašyto *IZ* rankraščio lapų, ir daugiausia tai darė kurdamas *P*. Bet skaitė *IZ* jau neturėdamas tikslo redaguoti jo rašybos.

Vietoj iki šiol įsivaizduoto gana monolitiško vieno taisymo rašalu sluoksnio po Butavičiaus perrašymo, dabar galima skirti bent *keturis* tokius sluoksnius (plg. 2 diagramą):

- 1) 1 grupė (1v–1v) (galbūt 1842–1845 m.);
- 2) 2 grupė (47v, 49r–53v), panašaus laiko su 1-ąja, bet nevienalaikė (galbūt 1846 m.);
- 3) 3 grupė (56v–110v) (po 1850 m., bet anksčiau už 4–10-tąją);
- 4) 4–10 grupės (maždaug tarp l. 155r ir 519r) (po 1850 m., ir vėliau už 3-iąją).

2 diagrama. *IZ* taisymo sluoksniai ršl po *Bt* perrašymo: 1) 1v–1v (galbūt 1842–1845 m.); 2) 47v, 49r–53v (galbūt 1846 m.); 3) 56v–110v (po 1850 m., bet anksčiau už 4); 4) maždaug tarp 155r ir 519r (po 1850 m., ir vėliau už 3-iąją).

1995 m. mūsų su Bončkute buvo labiausiai užsimenama apie 1–2 grupės pavyzdžius, tad apie pirmąjį ir antrąjį taisyčių rašalų po *Bt* nuorašo sluoksnį. Bet tada liko visai neidentifikuoti, neįvertinti, neiškristalizuoti trečiasis ir ketvirtasis sluoksniai. Bent keturi taisyčių rašalų sluoksniai po *Bt* liudija Daukantą ne tik atsiėmus, bet ir vežusis savo *Istorijos žemaitiškos* rankraštį į Sankt Peterburgą, po to į Varnius ir turbūt į kitas vėlesnes savo gyvenimo vietas. Ypač daug naudojosi *IZ* rankraščiu rengdamas *Pasakojimą*, turbūt vėliausią savo rašytą lietuvišką veikalą.

Visos 10 grupių Daukanto taisyčių ryškiu, rankraščio *vaizdą* neretai *sugadinančiu* juodu rašalu, kartais visai atsainiai ir negrabiai. Šiuos vėlyvuosius *IZ* taisyčių Daukantas darė jau kitaip nusiteikęs – *nebesigailėjo savo rankraščio*, kuris jam nustojo būti ankstesnės svarbos reprezentacinis objektas. *Pasakojimas* Daukantui buvo *IZ* pakaitalas, *IZ* jau buvo atgyvenęs savo rankraštinį gyvenimą, atkeliavęs savo kelius po intelektualų, istorikų ir dvarininkų lentynas. Dabar *Istorija žemaitiška* ilsėjosi Daukanto rankose, jo akyse išsikvojusi savo Lietuvos istorijos įvaizdžio formavimo potencialą. Didesnį poveikį darė 1845 m. išspausdintasis *Būdas*, ateities viltimi tapo *Pasakojimas*. *Istorijos žemaitiškos* rankraščio perspektyvos liko praeityje.

IŠVADOS

1. Į *Bt* nuorašą nepatekę vėlesni Daukanto taisyčių rašalų skyla į dvi ryškias *dalis*: 1) 1–2 grupė l. 1v–1v ir 47v, 49r–53v bei 2) 3–10 grupė tarp l. 56v ir 519r. Pirmoji dalis (pirmoji ir antroji grupė) rašyta Sankt Peterburgo laikotarpiu (pirmoji galbūt 1842–1845 m., kada Daukantas rašė *Būdą* [1845 m.], antroji galbūt apie 1846 m.). Abiejų būdingos rašybos ypatybės <ąn>, <ĩ> [ę], o skiriamoji – <ó> [o] (pirmajai grupei) ir <ù> [o] – (antrajai). Antrajai grupei dar būdinga ir praet. 3 galūnė <-ę> ir diakritinis digrafas <ĩj> [ėi]. Pirmosios taisyčių *dalies* pagrindinis tikslas – perdaryti savo senesnę *IZ* ortografiją.

Antroji *dalis* (3–10 grupės) esmingai skiriasi nuo pirmosios (1–2 grupių) visų pirma praet. 3 galūnė <-ia>, jai taip pat būdingas <ĩ> vengimas, <u> arba <ù> [o] rašymas, <ie> (aukštaitiškas [ie]). Šiuos *IZ* taisyčių Daukantas darė rašydamas *Pasakojimą* (1850–1854 m.), greičiausia jau sugrįžęs į Lietuvą iš Sankt Peterburgo. Taisyčių tikslas buvo patikslinti mintį, pataisyti netikslumus ir klaidas. Antroji dalis irgi skyla į dvi nelygias atkarpas: 3 grupė su praet. 3 baigmenimi <-jo> (ankstesnė) ir 4–10 grupės su baigmenimi <-jo> (vėlesnė).

2. Šie visi į Butkevičiaus nuorašą nepatekę Daukanto *Istorijos žemaitiškos* rankraščio koregavimai rašalų susigrupuoja bent į 4 sluoksnius: 1) galbūt 1842–1845 m. (1 grupė); 2) galbūt apie 1846 m. (2 grupė); 3) apie 1850–1854 m. (3 grupė; ankstesnis už 4-ąją); 4) apie 1850–1854 m. (4–10 grupės; vėlesnis už 3-ąją).

LITERATŪRA, ŠALTINIAI IR SANTRUMPOS

- ABC* – Daukantas S. *ABECIĖLA LĖJTUWIŲ-KALNIENŲ IR ŽIAMAJTIŲ KALBOS*. Petropilie: Ispausa pas K. Kraju, 1842.
- Bd* – Daukantas S. *BUDĄ Senovės-Lėtuvių Kalnienų ir Žiamajtių*. Petropilie: Spaudinie pas C. Hintze, 1845.
- Bončkutė R. S. Daukanto istoriografinių darbų rankraščiai. *Senoji Lietuvos literatūra* 3. *Devylioliktan amžius išengus*. Vilnius: Pradai, 1994, 113–148.
- Bončkutė R. Simono Daukanto istoriografijos 'Pasakojimas apie veikalus lietuvių tautos senovėje' spausdinimo Prūsiose istorija. *Acta historica universitatis Klaipedensis* 10, 2004, 40–47.
- Bončkutė R. Simono Daukanto Justino istorijos vertimas. *Simono Daukanto raštai. Istorija Justinaus*. Parengė, pratarė, įvadinį straipsnį ir komentarus parašė R. Bončkutė. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2006, 9–26.
- Bončkutė R., Subačius G. Simono Daukanto 'Istorijos žemaitiškos' rankraščio ir publikavimo istorija. *IŽ*, 1995 2, 452–462.
- Bt* – Juozo Butavičiaus ranka darytas *IZ* nuorašas. LMAVB, f. 29 – 1056 (1834–1835, rankraštis, be pavadinimo, 1004 p.).
- D* – Daukantas S. *DAJNES Žiamajtių pagal Žodių Dajininkų išraszytas*. Petropilie: Spaudinie pas C. Kray, 1846.
- DLL* – Daukantas S. [*Didysis lenkų-lietuvių kalbų žodynas*]. LLTIB: f. – SD 12 (apie 1850–1855, rankraštis, autografas, 1–3 t.); paskelbtas: *Simono Daukanto raštai. Didysis lenkų-lietuvių kalbų žodynas*, 1–3. Parengė G. Subačius. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993–1996.
- Ept* – L'homod Ch. F. *Epitome historiae sacrae*. Petropili: Hintze, 1838.
- HJ* – Daukantas S. *Historia Justina*. LLTIB, f. 1 – SD 10 (rankraštis, autografas).
- IJ2006* – *Simono Daukanto raštai. Istorija Justinaus*. Parengė, pratarė, įvadinį straipsnį ir komentarus parašė R. Bončkutė. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2006 (*HJ* publikacija).
- IKEI* – Daukantas S. „Išrašai iš knygų apie etnografe ir istorje in quoro 28“. LLTIB, f. 1 – SD 40 (rankraštis, autografas).
- IZ* – Daukantas S. *ISTORYJE ZEMAYTYSZKA*; LLTIB: f. 1 – SD 2 (1828–1834, rankraštis, autografas).
- Leo, 1854: Einige bemerkungen über die sprache der Geten. *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete des Deutschen, Griechischen und Lateinischen* 3 (3), 176–194.
- MK* – Daukantas S. *Malda Katalikų Pagal Bažniczies S. Rimo išraszytas Metuse 1842*. LLTIB, f. 1 – SD 18 (rankraštis, autografas, su Motiejaus Valančiaus ir kt. taisymais, priedais).
- NBK* – Daukantas S. *NAUDINGA BĖTTIŲ KNYGELE*. Petropilie: Ispausa pas K. Kraju: 1848.
- P* – *Pasakojimas apie Wejkatus Letuvių tautos senowie* 1. VUB RS, f. 1 – F 171 (1850–1854, rankraštis, autografas).
- P-2 (2)* – *Pasakojimas apie Wejkatus Lietuvių tautos senowe* 2. LLTIB, f. 1 – SD 4 (nežinomo asmens nuorašas).
- Pras* – Daukantas S. *Prasmą Lotinų kalbos*. Petropilie: Ispausa pas K. Hintze, 1837.
- pšt – taisymas pieštuku.
- ra – ryškioji rašybos atkarpa.
- ršl – taisymas rašalu.
- S – Simonas Daukantas, „Samogitia“ (Daukanto vertimas į lietuvių kalbą iš „Alexan. Guagnini, Sauromatia Europea Liber II. Pag. 273. Et sequen.“). *Vocabularium*. LLTIB: f. 1 – SD 27, 151–155.
- Subačius G. „Simono Daukanto žodynai“, *LAIS* 1. *Tautinės savimonės žadintojai: nuo asmens iki partijos*. Vilnius: Sietynas, 1990, 20–32.
- Subačius G. Simonas Daukantas: rašybos ir kūrybinių interesų kitimas. *Iš Lietuvos istorijos tyrinėjimų*. Vilnius: Academia, 1991, 58–64.
- Subačius G. Pirmasis Simono Daukanto rašybos lūžis (1827–1828): raidė <y>, garsas [ę], diakritikai ir geminatos. *Archivum Lithuanicum* 16, 2014, 203–268.
- Subačius G. Simono Daukanto *Istorijos žemaitiškos* (1828–1834) rašybos lūžiai: diakritikai, geminatos, digrafai. *Archivum Lithuanicum* 18, 2016, 135–184.
- UK* – Daukantas S. *UGNĖS-KNINGĖLĖ*. Petropilie: išspausas pas E. Pratza, 1849.
- V* – Daukantas S. *Vocabularium*. LLTIB, F 1 – SD 27 (juodraštinis smulkių rankraščių rinkinys, autografas).

Giedrius Subačius

EDITING OF SIMONAS DAUKANTAS: LATER CORRECTIONS IN *HISTORY OF THE LITHUANIAN LOWLANDS* (1828–1834)

SUMMARY. Simonas Daukantas's manuscript "History of the Lithuanian Lowlands" (*Istoriyje Zemaityszka, IZ*; 1828–1834, preserved at the Library of the Institute of Lithuanian Literature and Folklore in Vilnius, over 1100 pages in folio) is considered a fair copy; nevertheless it contains certain corrections by the author. Daukantas's original manuscript was rewritten (recopied) by Juozapas Butavičius (*Bt*) at the Bernardine Monastery of Kretinga before May 17, 1835. Daukantas's corrections in his manuscript may be divided into two groups: (1) the earlier changes that were transferred to Butavičius's copy, and (2) the later corrections that were inserted after the original manuscript had reached Daukantas's hands following Butavičius's rewriting. This article is devoted to these later corrections by Daukantas. Orthographic peculiarities modified in later corrections may be grouped into four strata: (1) perhaps 1842–1845 (f. 1v–1v), approximate time of composing the book *Būdas senovės lietuvių kalnėnų ir žemaičių* (On the Character of Ancient Lithuanians, both Highlanders and Lowlanders), printed in 1845; (2) perhaps about 1846 (f. 47v, 49r–53v); (3) about 1850–1854 (f. 56v–110v); 4) also about 1850–1854 (f. 155r–519r; but later than the third stratum). The intention of the first and the second stratum of corrections was to reshape the earlier orthography he used in *IZ*, these strata being added during the St. Petersburg period in Daukantas's life. Daukantas introduced the third and the fourth stratum at the time he was compiling his *Pasakojimas apie veikalus lietuvių tautos senovėje* (Story of the Deeds of the Lithuanian Nation in Ancient Times; 1850–1854), most likely after he returned to Lithuania from St. Petersburg. The intention of corrections here was different—to revise some thoughts, to correct some mistakes and inaccuracies.

KEYWORDS: history of editing, history of orthography, orthographic variation, social history of the Lithuanian language, history of Simonas Daukantas's manuscript *History of the Lithuanian Lowlands*.